

Téma 1: Bezpečnosť

1 ÚVOD

Motto: *Človek je súčasťou prírody a je na nej životne závislý.*

Bezpečnosť (z lat. *sēcūritās*) je už oddávna **jednou z najsilnejšie pociťovaných ľudských potrieb**.

V **Maslowovej teórii hierarchie potrieb** je začlenená na **druhé miesto** (fyziologické potreby, **bezpečnosť a istota**, spoločenské potreby, potreba úcty a uznania, potreba seberealizácie)

Ľudia vnímali odjakživa svoje postavenie v prostredí **zápasu dobra** (bezpečnosť, istota) **a zla** (nebezpečenstvo pre život a majetok človeka),

Ľudia vnímali dva aspekty bezpečnosti:

1. ako ochranu pred nebezpečenstvami **prírodnej povahy** (prírodné živly, dravá zver..),
2. spojený s javmi a hrozbami **spoločenskej povahy** (násilie - väčší význam),

V súčasnosti ľudské vedomosti, vedecký, technický a technologický pokrok:

- na jednej strane odhaľujú človeku **nové dimenzie**,
- na druhej strane vyvolávajú, prípadne priamo so sebou prinášajú **rad nebezpečenstiev a ohrození** jeho samotnej existencie.

Vnímanie zhoršovania stavu bezpečnosti sa prejavuje najmä **v neistote** či:

- bude garantovaná **ochrana zdravia a života človeka**,
- bude zaistená **bezpečnosť majetku**,
- bude garantovaná **ochrana životného prostredia**,
- bude zaistená **kontinuita činnosti (prevádzky) organizácie**,
- budeme mať vždy dostatok **informácií** pre dennodenné rozhodovanie a zabezpečení ich ochranu

2.BEZPEČNOSŤ

ROVNOVÁŽNY STAV- STABILITA

Pre optimálny vývoj v daných vonkajších i vnútorných podmienkach je nevyhnutná **rovnováha v prírode a spoločnosti**.

Všeobecne platí, že v systémoch **každý dej, jav, prípadne proces** prebieha v **štandardných podmienkach, spôsobom, ktorý je možné s určitou pravdepodobnosťou predvídať a popísať, prípadne, ktorý je priamo plánovaný**.

V uvedených prípadoch možno vo všetkých oblastiach života (v prírode i spoločnosti) hovoriť o: **B E Z P E Č N O S T I**

Podstatná zmena niektorého z parametrov rovnovážneho stavu môže zapríčiniť **stratu stability rovnovážneho stavu**.

Strata stability rovnovážnych stavov:

- *je prirodzeným javom, ktorý je súčasťou evolučného vývoja sveta,*
- *dá sa do značnej miery eliminovať rôznymi preventívnymi nástrojmi,*
- *v prevažnej väčšine prípadov jej však nie je možné zabrániť.*

Mäkká strata stability – ustáleným režimom sa stáva oscilujúci periodický režim, ktorý sa **len málo líši od rovnovážneho stavu**,

Tvrdá strata stability - náhodné zmeny parametrov a poruchy vychýlia systém natoľko, že sa **úplne naruší stabilita, dochádza k jej strate, systém opúšťa rovnovážny stav skokom a prechádza na iný režim vývoja**.

DEFINÍCIE BEZPEČNOSTI

Pojem **bezpečnosť** doposiaľ rôzni autori posudzovali z rôznych hľadísk - inak ho vysvetľujú sociológovia, ekonómovia, právnici, ekológovia, vojaci, technici.

Jej definície nachádzame v monografiách, slovníkoch, vedeckých a odborných článkoch, zákonoch, technických normách ap.

Využívajú sa najmä definície odborníkov bezpečnosti ako sú: Ladislav Šimák, L. Mikolaj, Ladislav Hofreiter, Viktor Porada, Eichler, Dinesh Mohan, Korzeniowski, Ryszard Zięba, W. Tulibacki, Jaročkin, V. K. Senthagov, Zaplatinskij, a iní

Terminologický slovník krízového riadenia a zásady jeho používania BR SR 2016 - Stav spoločenského, prírodného, technického, technologického systému alebo iného systému, ktorý v konkrétnych vnútorných a vonkajších podmienkach umožňuje plnenie určených funkcií a ich rozvoj v záujme človeka a spoločnosti.

Definície pojmu bezpečnosť sú uvedené v týchto dokumentoch:

- **IS/ISO/IEC Guide 51:2005** – *Bezpečnostné aspekty, pokyny pre ich začlenenie do noriem* – pojem **bezpečnosť** znamená **neprítomnosť neprijateľného rizika** (*safety – freedom from unacceptable risk*).
- **Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu**
- **Bezpečnostná stratégia SR (2005)**
- **Terminologický slovník bezpečnostného manažmentu** - zastaraný
- **Elektronický krátky slovník slovenského jazyka**

• **BEZPEČNOSŤ - SECURITY**

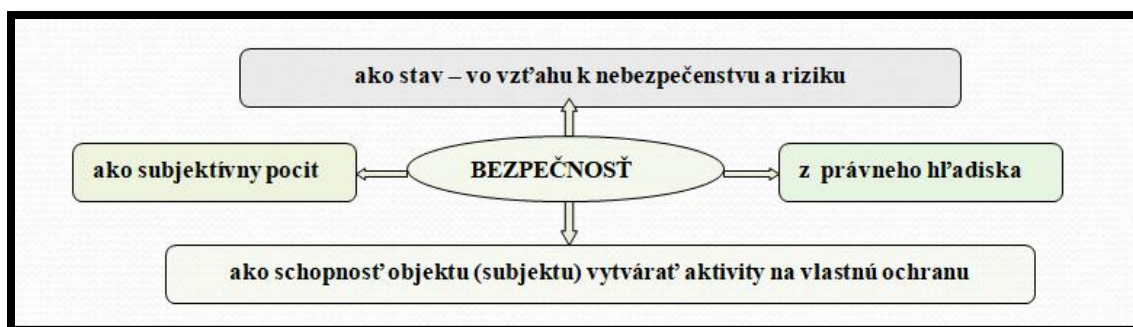
Termín bezpečnosť sa vyskytuje aj v týchto právnych normách:

- ❑ **Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu** čl. 1 ods. 3 - „stav, v ktorom je zachovávaný mier a bezpečnosť štátu, jeho demokratický poriadok a zvrchovanosť, územná celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc štátu, základné práva a slobody a v ktorom sú chránené životy a zdravie osôb, majetok a životné prostredie.“^[4]
- ❑ **Bezpečnostná stratégia SR, úvod** (bezpečnosť je definovaná z pohľadu bezpečnosti SR, t. j. bezpečnosti štátu – v tomto návrhu je to samostatný termín).
- ❑ **v zákonoch, ktoré sa zaoberajú konkrétnymi druhmi bezpečnosti**, napr.:
 - **bezpečnosťou a ochranou zdravia pri práci** – zákon č. 330/1996 Z. z. v znení neskorších predpisov,
 - **protipožiarnou bezpečnosťou** – vyhl. MV SR č. 95/2004 Z. z., č. 142/2004 Z. z.,
 - **priemyselnou bezpečnosťou, personálnou bezpečnosťou, fyzickou bezpečnosťou a objektovou bezpečnosťou, administratívnou bezpečnosťou, bezpečnosťou technických prostriedkov** – vyhl. NBÚ č. 325, 331, 336, 338, 339/04 Z. z.,

Návrh opatrení:

- Termín bezpečnosť ďalej používať na **všeobecné označenie protipólu k nebezpečenstvu**.
- V krízovom riadení však používať skôr **konkrétnu podobu termínu s príslušným prívlastkom** (bezpečnosť štátu, bezpečnosť SR, bezpečnosť systému či procesu).

PREHEAD PRÍSTUPOV K BEZPEČNOSTI

- a. vo vzťahu k nebezpečenstvu a riziku - *bezpečnosť ako prípustná miera nebezpečenstva*,
 - podľa ISO/IEC Guide 51:2014 - *neprítomnosť rizika, ktoré nie je prijateľné* (*safety - freedom from risk which is not tolerable*),
 - stav, v ktorom sú *riziká odstránené alebo znížené na prijateľnú mieru*.
- b. ako subjektívny pocit – stav, v ktorom sa daný *objekt necíti byť ohrozený* z hľadiska svojich oprávnených záujmov,
- c. z hľadiska ochrany - *schopnosť objektu, javu, procesu chrániť svoju podstatu* a základnú charakteristiku v podmienkach cieľavedome zameranej, rozvratnej a deštruktívnej činnosti či už zvonka alebo zvnútra,
 - ako *rozhodujúca podmienka (garant) existencie jedinca (občana), sociálnej skupiny, štátu*, ktorá umožňuje chrániť a rozmnožovať ich materiálne a duchovné bohatstvo,
 - *súhrn opatrení na zaručenie a ochranu životných záujmov* všetkých objektov bezpečnosti.
- d. z právneho hľadiska – súhrn spoločenských vzťahov, ktoré upravuje právo a ktoré chránia práva a oprávnené záujmy jednotlivcov, sociálnych skupín a štátu,

Bezpečnosť podľa ISO/IEC Guide 51:2014

Základná definícia podľa ISO/IEC Guide 51:2014 **Aspekty bezpečnosti - návod na ich zahrnutie do noriem**

bezpečnosť - *neprítomnosť rizika, ktoré nie je prijateľné* (*safety - freedom from risk which is not tolerable*),

Termín **bezpečný, istý, spoľahlivý** (*safe*) široká verejnosť často chápe ako *stav existencie (bytia, života) chránený pred všetkými rizikami*.

Takéto chápanie je však sporné: **bezpečný alebo istý, spoľahlivý** (*safe*) je skôr *stav, chránený pred rozpoznateľnými rizikami, ktoré pravdepodobne spôsobujú ujmu (harm)*.

Určitá úroveň rizika je pritom obsiahnutá v každom produkte alebo systéme.

Použitie termínov **bezpečnosť, bezpečnostný** (*safety*) a **bezpečný, istý** (*safe*) ako popisujúce prídavné meno by sa nemalo využívať, ak nie sú pridané žiadne ďalšie potrebné informácie.

Navyše sa pravdepodobne chybné vysvetľujú ako *istota neprítomnosti rizika*.

Odporúčaný prístup je nahradiť všade, kde je to možné, termíny **bezpečnosť a bezpečný pridaním cieľa (koho, čoho bezpečnosť)**, napr. ochranná prilba namiesto bezpečnostná (*safety*) prilba, protišmyková podlaha namiesto bezpečná (*safe*) podlaha.

ÚROVEŇ BEZPEČNOSTI

Úroveň bezpečnosti (*Level of Safety*) – úroveň bezpečnosti systému, reprezentujúca kvalitu systému, vyjadrenú prostredníctvom **indikátorov bezpečnosti**.

Indikátory bezpečnosti (*Safety indicators*) – parametre ktoré charakterizujú a/alebo stelesňujú úroveň bezpečnosti systému

Prijateľná úroveň bezpečnosti (*Acceptable Level of Safety, AloS*):

- minimálny stupeň/ úroveň bezpečnosti, ktorá musí byť zaistená systémom v praxi,
- vyjadruje bezpečnostné ciele stanovené vrcholovým manažmentom organizácie,
- požadovaná úroveň bezpečnosti sa dosiahne vtedy, keď pre normálny (štandardný) priebeh činnosti (chod systému) nie je potrebné prijímať špecifické opatrenia.

V praxi sa koncept **prijateľnej úrovne bezpečnosti** vyjadruje dvoma parametrami:

- **indikátory bezpečnosti,**
- **ciele bezpečnosti,**
- a realizuje sa prostredníctvom rôznych **bezpečnostných požiadaviek**.

Požiadavka (*requirement*) – potreba alebo očakávanie, ktoré je stanovené, všeobecne predpokladané alebo záväzné:

- **všeobecne predpokladaná požiadavka** znamená, že ide o zvyk alebo bežnú prax organizácie a zainteresovaných účastníkov (strán), že uvažovaná potreba alebo očakávanie sa predpokladajú,
- **špecifická požiadavka** je tá, ktorá je stanovená napr. v zdokumentovanej informácii Systému manažérstva bezpečnosti.

INDIKÁTORY BEZPEČNOSTI

Indikátory bezpečnosti sú definované ako **merateľné prevádzkové premenné**, ktoré môžu byť využité na popis rozsiahlejšieho javu alebo časti skutočnosti.

Indikátory bezpečnosti umožňujú organizácii merať a preukázať dosiahnutie stanovených cieľov, preto by mali byť ľahko merateľné.

Všeobecne platí, že indikátory bezpečnosti sú uvedené z hľadiska **frekvencie výskytu škodlivej udalosti**.

Základnými vlastnosťami ukazovateľov bezpečnosti sú:

- **poskytovanie číselných hodnôt,**
- **pravidelná aktualizácia,**
- **každý ukazovateľ pokrýva špecifickú časť bezpečnosti.**

Hodnota indikátora bezpečnosti (*Value of a Safety Indicator*) znamená kvantifikáciu indikátora bezpečnosti, rozlišujú sa druhy indikátorov :

- **reaktívne indikátory** vyjadrujú **počet určitých bezpečnostných udalostí za určité obdobie**, napr. rast, frekvencia, počet nehôd; rast, frekvencia, počet incidentov, úroveň zhody s legislatívou, atď.,
- **prediktívne indikátory** sa zaoberajú **monitorovaním prevádzkových procesov** so zameraním na ich kritické miesta a postavenie v kauzálnych diagramoch s ohľadom na vrcholové udalosti – **potenciálne nehody**.

CIELE BEZPEČNOSTI

Ciele bezpečnosti (*Safety Targets*), niekde aj **výkonnostné ciele bezpečnosti** predstavujú konkrétne **kvantifikované ciele, ktoré sa majú dosiahnuť na zabezpečenie požadovanej (prijateľnej) úrovne bezpečnosti**.

Hodnota cieľa bezpečnosti (*Value of a safety target*) – **kvantifikácia cieľa bezpečnosti**.

Ciele požadovanej bezpečnosti:

- stanovujú sa **v etape Plánovanie**,
- sú nastavené tak, aby sa dosiahla **prijateľná úroveň bezpečnosti**, ktorú vrcholový manažment považuje za žiaducu a reálnu.
 - skladá sa z **jedného alebo viacerých ukazovateľov výkonnosti v bezpečnosti**, spolu s požadovanými výsledkami vyjadrenými v týchto ukazovateľoch.
- môžu byť uvedené buď **v absolútnych alebo relatívnych hodnotách**.
- pravidelne sa **skúmajú a** podľa potreby **aktualizujú**, tieto hodnotenia sa vykonávajú ako súčasť strategického plánovania a zlepšovania bezpečnosti.

Príkladom žiaduceho bezpečnostného výsledku v absolútnom vyjadrení je napr.: menej než 1 smrteľná nehoda na 1 milión prevádzkových hodín.

Hlavným cieľom bezpečnosti je kvalitatívne alebo kvantitatívne vyjadrenie, ktoré definuje aspirácie a strategické ciele organizácie, týkajúce sa bezpečnosti prevádzky a poskytovaných služieb.

POROVNANIE MOŽNÝCH INDIKÁTOROV A CIEĽOV BEZPEČNOSTI

Indikátory bezpečnosti	Ciele bezpečnosti
rast/ frekvencia/ počet smrteľných nehôd	zníženie rastu/ frekvencie/ počtu smrteľných nehôd
rast/ frekvencia/ počet zranení	zníženie rastu/ frekvencie/ počtu zranení
rast/ frekvencia/ počet bezpečnostných incidentov	zníženie rastu/ frekvencie/ počtu bezpečnostných incidentov
rast/ frekvencia/ počet počítačových incidentov	zníženie rastu/ frekvencie/ počtu počítačových incidentov
doba prerušenia činnosti	zníženie doby prerušenia činnosti
veľkosť škôd spôsobených krádežami	zníženie škôd spôsobených krádežami
vývoj /absencia/zhoda právnych noriem	odstránenie nezhôd právnych noriem
vývoj /absencia/ zhoda prevádzkových predpisov	odstránenie nezhôd s prevádzkovými predpismi
počet previerok, kontrol a auditov	zvýšenie počtu previerok, kontrol a auditov

• 3. VÝVOJ POJMU BEZPEČNOSŤ CHÁPANIE POJMU BEZPEČNOSŤ

Chápanie pojmu bezpečnosť prešlo v minulosti (a prechádza aj v súčasnosti) svojím vývojom. Len donedávna bola bezpečnosť vnímaná ako synonymum *života bez vojen*.

V *období studenej vojny*, keď existoval bipolárny svet a ľudstvo čelilo hrozbe možnej globálnej vojny bola otázka bezpečnosti spájaná najmä so *zamedzením vzniku ničivého vojnového konfliktu medzi dvoma superveľmocami*.

V súčasnom *multipolárnom svete* sa *bezpečnosť* meria v prvom rade *nevojenskými prostriedkami* a *riziká a ohrozenia bezpečnosti* sú svojim charakterom prevažne *nevojenské*, ako sú:

- *nestabilné politické režimy,*
- *nestabilné a nezabezpečené hranice umožňujúce nelegálnu migráciu a pašovanie (zbraní, drog, tovarov a pod.),*
- *terorizmus,*
- *etnické a náboženské konflikty,*
- *nedostatok prírodných zdrojov,*
- *organizovaný zločin a kriminalita.*

Bezpečnosť dnes nadobúda aj *sociálny rozmer* a vyžaduje si riešiť také problémy, ako je *nezamestnanosť, chudoba v tretích krajinách, masová migrácia a preľudnenosť v určitých aglomeráciách a závažné zdravotné problémy.*

Podľa prístupu ku skúmaniu bezpečnosti je možné bezpečnostné štúdie rozdeliť na:

- **tradičné bezpečnostné štúdie,**
- **kritické bezpečnostné štúdie.**

TRADIČNÉ BEZPEČNOSTNÉ ŠTÚDIE

Tradičné bezpečnostné štúdie sú zamerané na *vojenskú bezpečnosť a štát*, vychádzajú z teórie realizmu.

Bezpečnosť sa vymedzuje v protiklade k nebezpečenstvu, ako *neexistencia vonkajších hrozieb*, chápe sa ako neexistencia vojen a ozbrojených konfliktov a ich hrozieb.

Za hlavný bezpečnostný nástroj sa považuje **vojenský potenciál**, ktorý je mnohostranne prepojený so štátom.

Zvýrazňuje sa konfrontačný charakter zaistenia bezpečnosti, ktorá je spojená najmä s *obranou štátu, územia, obyvateľov, hodnôt a so zaistením poriadku, stability, rovnováhy a určítosti*.

- **Tradičná bezpečnosť**, často aj ako **národná bezpečnosť** alebo **bezpečnosť štátu**, ktorú popisuje filozofia medzinárodnej bezpečnosti už od Vestfálskeho mieru v roku 1648 spolu s vytváraním národných štátov znamená *schopnosť štátu brániť sa proti vonkajším hrozbám*.
- **Vonkajšia bezpečnosť** bola považovaná za atribút situácie štátu, ktorý zodpovedá absencii vojenského vonkajšieho konfliktu - takýto prístup bol navrhnutý v teórii medzinárodných vzťahov v realizme i neorealizme a môže byť spojený s klasickými bezpečnostnými štúdiami a strategickými štúdiami.
- **Vojenská bezpečnosť** je v realistickom a neskôr aj v neorealistickom prístupe charakterizovaná *vzťahom štátu, regiónu alebo zoskupenia štátov (aliancie) s iným štátom (štátmi), regiónmi, zoskupeniami štátov* - v mnohých prípadoch všetky aktivity súvisiace s vojenskými činnosťami zaručujú bezpečnostný kontext v jeho tradičnom zmysle – **národnej bezpečnosti**.
- Tento pocit bezpečnosti môže byť rozšírený o koncept „**vnútornej bezpečnosti**“, t.j. absencia ohrozenia štátneho systému a každodenného života jeho občanov politickými alebo vojenskými narušeniami v rámci hraníc krajiny - od 11. septembra 2001 sa rozšíril koncept „**vnútornej bezpečnosti**“ (*Homeland*), ktorý obsahuje ako vonkajšie, tak vnútorné ohrozenia a bol prijatý v novembri 2006 v USA.

KRITICKÉ BEZPEČNOSTNÉ ŠTÚDIE

Kritické bezpečnostné štúdie predstavujú jeden z najmladších smerov bezpečnostných štúdií, vzniknutý v 90. rokoch minulého storočia, ktorý kritizuje dovtedajšie koncepty bezpečnosti a poukazuje na dovtedy zabúdané fakty.

V máji 1994 sa v Toronte konala konferencia „Stratégie konfliktu: kritické prístupy k bezpečnostným štúdiám“, na ktorej sa začal používať termín „**kritické bezpečnostné štúdie**“ (*Critical Security Studies, CSS*)“.

Na túto konferenciu nadviazali autori Keith Kraus a Michael C. Williams (1997) publikáciou „*Critical Security Studies: Concept and Causes*“.

Významným príspevkom k premene tradičných bezpečnostných štúdií smerom k ľudskej bezpečnosti boli práce **Kodanskej školy** (najmä Barry Buzan) a **Školy tzv. tretieho sveta** (napr. Mohamed Ayoob a Amitav Acharya),

Bezpečnosť v kritických štúdiách prekonáva tradičné zdôrazňovanie vojenského rozmeru bezpečnosti a vojenských hrozieb, posudzuje sa z viacerých aspektov, s väčším dôrazom na **iné, než vojenské príčiny napätia, kríz a konfliktov v medzinárodných vzťahoch**.

Tradičné vojenské chápanie bezpečnosti sa rozširuje o nové typy hrozieb, ktoré sa analyzujú širším spôsobom a klasifikujú vo viacerých sektoroch, napr. zhoršovanie životného prostredia, nedostatočný rozvoj a zaostalosť, organizovaný zločin, kriminalita, nedostatok surovín, vrátane potravín a pitnej vody, apod.

INDIVIDUÁLNE POŇATIE BEZPEČNOSTI

Hlavné možné ukazovatele pohybu smerom k **individuálnemu poňatiu bezpečnosti** ležia v prvom rade vo vývoji medzinárodnej spoločnosti, úvahách o právach jednotlivcov oproti potenciálnym hrozbám zo štátov.

Najviditeľnejšie základy analýzy sú:

- **Charta OSN,**
- **Deklarácia OSN o ľudských právach** (1948) **a jej sprievodné záväzky** (1966) **a dohovory, týkajúce sa konkrétnych zločinov** (napr. genocída) **a práv jednotlivých skupín** (napr. ženy, rasové skupiny a utečenci),
- **Rozvojový program OSN** v roku 1990 definoval **ľudský rozvoj ako proces rozširovania ľudských možností**.

Primárnym cieľom rozvoja je **vytvoriť také prostredie, ktoré umožní ľuďom vychutnávať zdravý, dlhý a tvorivý život**.

Základnými predpokladmi pre to sú: **dlhý a zdravý život, prístup k vzdelaniu, prístup k prostriedkom, ktoré umožnia prežiť dôstojný život a príležitosť aktívne sa zapájať sa do života spoločnosti**.

Pokiaľ nie sú tieto základné možnosti k dispozícii, veľa ďalších príležitostí ostane nedostupných.

BEZPEČNOSTNÝ KONCEPT „ĽUDSKEJ BEZPEČNOSTI“

Bezpečnostný koncept „ľudskej bezpečnosti“ vznikol v rámci Rozvojového programu OSN (*United Nations Development Programme, UNDP*) v súvislosti so **Správou o rozvoji spoločnosti** (*Human Development Report*) z roku 1994, ktorú vypracoval Dr. Mahbub ul Haq (pakistanský ekonóm).

Koncept bol pôvodne zameraný na ochranu dvoch základných slobôd definovaných v preambule Všeobecnej deklarácie ľudských práv:

- **oslobodenie od strachu,**
- **oslobodenie od nedostatku.**

Postupne sa tento koncept stal doktrínou sprevádzajúcou zahraničnú politiku a podporu medzinárodného rozvoja, ako aj politickým nástrojom OSN.

Základnou myšlienkou tohto konceptu je fakt, že v centre záujmu všetkých bezpečnostných iniciatív je **človek**.

Dôvodom, ktorý v súčasnosti prevažuje miskú váh na stranu mäkkej bezpečnosti je fakt, že **mäkké hrozby voči bezpečnosti** (hlad, nedostatok pitnej vody, choroby) **zabijú každoročne milióny ľudí, o mnoho viac, ako toľko diskutované tvrdé bezpečnostné hrozby**.

Tento nový prístup zdôraznil, že poňatie bezpečnosti sa musí zmeniť dvomi základnými spôsobmi:

- dôraz na bezpečnosť územia transformovať na **primárny dôraz na bezpečnosť ľudí,**

- posunúť sa od bezpečnosti cez vojenský potenciál *k bezpečnosti cez udržateľný ľudský rozvoj*.

ĽUDSKÁ BEZPEČNOSŤ PODĽA HUMAN SECURITY

Druh bezpečnosti	Hlavné hrozby
ekonomická	nezamestnanosť a pretrvávajúca chudoba, ktoré vyvolávajú politické napätie a etnické násilie
potravinová	hlad vo svete, nedostatok základných potravín v niektorých krajinách,
zdravotná	smrteľné infekčné choroby, HIV/AIDS, materská úmrtnosť, podvýživa, nebezpečné potraviny a nedostatočná zdravotná starostlivosť,
environmentálna	degradácia lokálnych ekosystémov i globálneho systému, vyčerpanie prírodných zdrojov, nedostatok čistej vody, degradácia pôdy, najrôznejšie znečistenie, prírodné katastrofy
osobná	vojna, mučenie, kriminalita – osobitne násilná, domáce násilie, nútená detská práca, užívanie drog apod.
spoločenská	etnické, náboženské či iné napätie založené na báze rozdielnych identít, ohrozené je prežitie tradičných kultúr a etnických skupín a tiež ich fyzické bezpečie
politická	politický nátlak a potlačovanie ľudských, občianskych a politických práv

DIMENZIE A SEKTORY BEZPEČNOSTI Z POHĽADU KODANSKEJ ŠKOLY

Kodanská škola bezpečnostných štúdií nadviazala na tradíciu teórie medzinárodných vzťahov sociálneho konstruktivismu.

Jej teórie vznikli v rámci *Inštitútu pre výskum mieru v Kodani* a jej zakladateľmi sú **Barry Buzan** a **Ole Waever**, medzi ďalších predstaviteľov školy patria **Jaap de Wilde**, **M. Kelstrup** a **P. Lemaitre**, ich agenda bola najlepšie objasnená v spoločnom diele: *Bezpečnosť: Nový rámec pre analýzu* (1998).

Medzi základné pojmy, ktoré priniesla agenda Kodanskej školy možno zaradiť pojmy:

- **Bezpečnostní aktéri (referenčné objekty)**
- **Sekuritizáciu** je možné považovať za radikálnejšiu formu politizácie. Je to do istej miery subjektívny proces. Buzan pojem vysvetľuje ako „vyzdvihovanie určitej témy, ktorá tak začína byť chápaná ako existenčná hrozba, žiada si mimoriadne opatrenia a ospravedlňuje konanie vybočujúce zo štandardných mantinelov politických procedúr“ (Buzan a kol. 2003).
- **Aktéri sekuritizácie** - sú to aktéri, ktorí rozbiehajú proces sekuritizácie tým, že prehlasujú niečo za existenčne ohrozené, v prípade štátu to môžu byť vládne elity.
- **Funkcionálni aktéri** - sú to aktéri, ktorí urýchľujú bezpečnostnú dynamiku vzťahov.
- **Sektory bezpečnosti** - pohľady na medzinárodný systém, ktoré stavajú do popredia jeden konkrétny aspekt vzťahov a interakcií medzi jeho jednotkami (Buzan a kol. 2003).

DIMENZIE A SEKTORY BEZPEČNOSTI Z POHĽADU KODANSKEJ ŠKOLY

Dimenzie bezpečnosti:

- ❑ **Tvrdá bezpečnosť (Hardsecurity)** - do 90. rokov 20. storočia bol hlavným aktérom bezpečnosti predovšetkým „štát“ a bezpečnosť štátu bola považovaná za životný záujem štátu (klasické, alebo tradičné, negatívne a užšie chápanie bezpečnosti). Patrí sem jeden **sektor bezpečnosti**:
- *vojenská bezpečnosť*.
- ❑ **Mäkká bezpečnosť (Soft security)** - s pádom bipolarity sa stratila aj bezprostredná hrozba nukleárneho konfliktu, ale čoskoro sa objavilo veľké množstvo nových (staronových) bezpečnostných hrozieb, do centra záujmu sa dostali *asymetrické hrozby, terorizmus, ekonomické, energetické a humanitárne krízy a ekologické katastrofy*, patria sem nasledujúce sektory bezpečnosti:
- *societálna bezpečnosť*,

- *politická bezpečnosť,*
- *ekonomická bezpečnosť,*
- *environmentálna bezpečnosť.*

VOJENSKÁ BEZPEČNOSŤ

V rámci vojenského sektora sú za **hlavné bezpečnostné hrozby** považované **vojenské hrozby**, ostatné hrozby a riziká sú prehliadané, alebo len druhoťradé.

Aktérmi bezpečnosti v súčasnosti môžu byť:

- štáty ako najdôležitejší referenčný objekt,
- medzinárodné aliancie, regionálne organizácie, prípadne medzinárodné spoločenstvo,
- jednotky v rámci štátu (národy, kmene), náboženstvá, spoločnosť, opozičné skupiny (napríklad separatistické hnutia, povstanci, národy žijúce v diaspóre či organizovaný zločin).

Bezpečnosť je tradične zameraná na **obranu územnej integrity štátu**, na úrovni regionálneho a subregionálneho bezpečnostného prostredia.

Vonkajšia bezpečnosť štátu má základnú úlohu zabezpečiť samostatne a v koalícii štátnu zvrchovanosť a územnú celistvosť Slovenskej republiky.

V strednodobom časovom výhľade nie je známa proti SR žiadna bezpečnostná hrozba vojenského charakteru (ozbrojený konflikt akéhokoľvek rozsahu).

V dlhodobom časovom výhľade možno predpokladať pretrvávanie starých a vznik nových ohnisk napätia v regiónoch juhovýchodne a východne od SR.

Rozhodujúca časť hrozieb bude pochádzať zo vzdialenejšieho bezpečnostného prostredia, predovšetkým vo forme **asymetrických hrozieb** (zvlášť terorizmus), ich odstránenie si bude vyžadovať včasné a efektívne použitie síl a prostriedkov SR a jej spojencov vrátane vojenských kapacít a spôsobilostí.

SOCIETÁLNA BEZPEČNOSŤ (SPOLOČENSKÁ)

Societálny (spoločenský) sektor bezpečnosti súvisí predovšetkým so **skupinovou identitou**, ktorá bola v minulosti výrazne obchádzaná.

Referenčné subjekty societálneho (spoločenského) sektora tvoria predovšetkým **entity a skupiny, ktoré majú spoločného menovateľa** – identitu, sú to teda akékoľvek malé alebo väčšie skupiny, ktoré sa spájajú na základe kolektívnej súdržnosti a lojality, ktorú považujú za ohrozenú a hodnú ochrany.

Sem môžeme zaradiť napríklad nielen **nacionálne skupiny vo vnútri štátu**, ale aj rôzne **transnacionálne skupiny naprieč viacerými štátmi ako antiglobalisti, neofašisti alebo environmentalisti** za predpokladu, že myslia a konajú ako jedna skupina.

Práve spoločovanie na základe nacionálnej identity je pre štát najväčšou hrozbou, pretože môže smerovať k požiadavke sebaurčenia, čo vždy podkopáva územnú integritu štátu, alebo môže dochádzať k podkopávaniu stability štátu prostredníctvom skupín nárokových si nadštandardné výhody (rómske obyvateľstvo).

Z globálneho pohľadu sa za najväčšie problémy v tomto sektore považujú:

- polarizácia bohatý sever a chudobný juh, spojená s migráciou, chorobami a organizovaným zločinom,
- globalizácia.

Za hlavné hrozby sa považuje:

- nekontrolovateľná migrácia,
- horizontálne súperenie (súperenie medzi minimálne dvoma spoločnosťami - napríklad menšiny v rámci štátov, menšie krajiny sa obávajú kultúrneho vplyvu väčších susedov, stret civilizácií, etnické, náboženské či iné napätie založené na báze rozdielných identít),
- vertikálne súperenie (problémy týkajúce sa politickej integrácie či fragmentácie),
- nezamestnanosť,
- úbytok obyvateľstva,
- genocída,
- epidémie,
- kriminalita a organizovaný zločin.

POLITICKÁ BEZPEČNOSŤ

Základom politickej bezpečnosti je organizačná **stabilita spoločenského usporiadania**, zameraná na **ochranu politických inštitúcií štátu, na ich stabilitu a kontinuitu**.

Kľúčový význam z bezpečnostného hľadiska má **demokratické zriadenie**.

V politickom sektore je **referenčným objektom štát** a jedná sa o **hrozby, ktoré smerujú proti jeho suverenite, politickému usporiadaniu a ideologickým základom**.

Postupne sa referenčnými objektmi stávajú **subjekty nadnárodnej povahy (EU)**.

Aktérmi bezpečnosti (referenčným objektom) v tomto sektore sú:

- **štát**, ako politická organizácia (hlavný aktér),
- **nadštátne útvary** (OSN, Európska únia, NATO),
- **spoločenské skupiny** so silnými politickými inštitúciami (národnostné menšiny),
- **medzinárodné hnutia** (cirkvi, ideové politické hnutia), prípadne medzinárodné právo,
- **medzinárodné organizácie**.

Hrozbami pre politickú bezpečnosť sú :

- existenčné ohrozenie ideí, na ktorej politické inštitúcie stoja (hlavná hrozba),
- ohrozenie stability politického poriadku, politickej ideológie, vládnej štruktúry alebo suverenity,
- ohrozenie suverenity štátu z vnútra či z vonku,
- národy alebo národnostné menšiny - Kurdi v Turecku, Albánci v Macedónsku ?
- ideológia či náboženstvo,
- nacionalizmus,
- prílišná integrácia, pretože v rámci nej môže byť ohrozená suverenita štátu,
- odmietnutie, spochybnenie, porušenie medzinárodnej zmluvy, alebo spochybňovanie medzinárodného spoločenstva.

EKONOMICKÁ BEZPEČNOSŤ

Stredobodom záujmu tohto sektora sú **vzťahy medzinárodného politického systému a medzinárodnej ekonomiky**.

Ekonomická bezpečnosť (*Economic Security*) predstavuje stav, v ktorom **ekonomika objektu, ktorého bezpečnosť má byť zaistená (štátu, aliancie štátov, podniku, podnikateľských subjektov ap.) nie je vystavená rizikám a ohrozeniam, ktoré by mohli výrazne znížiť (alebo už znižujú) jej výkonnosť, potrebnú na plnenie základných funkcií a dosahovanie cieľov**.

Hlavnými atribútmi ekonomickej bezpečnosti sú: prístup k zdrojom a surovinám (ropa, voda), menová a finančná stabilita, konkurencieschopnosť a výkonnosť, ktorá je nevyhnutná na zaistenie bezpečnostných kapacít a sociálnej súdržnosti, stabilita finančných trhov, prevencia kríz globálneho rozsahu.

Medzi hlavných aktérov ekonomickej bezpečnosti patria: jednotlivci, štáty (národné hospodárstva), firmy, nadnárodné monopoly, medzivládne organizácie (WTO, NAFTA, EU, WB), trh, finančný systém, banky.

Hrozbami pre ekonomickú bezpečnosť sú:

- systémové krízy, ktoré môžu ohroziť celý medzinárodný ekonomický systém,
- pre národné hospodárstvo zánik veľkých podnikov, strata konkurencieschopnosti v medzinárodnom prostredí, štrajky,
- blokáda (napríklad Irán, Rusko, KĽDR),
- nedostatok energetických zdrojov,
- pre jednotlivcov naplnenie základných ľudských potrieb (dostatok potravy, pitnej vody, obydlie).

ENVIRONMENTÁLNA BEZPEČNOSŤ

Environmentálna bezpečnosť (*Environmental Security*) predstavuje **bezpečnosť životného prostredia** ako stav, v ktorom **ľudská spoločnosť a ekologický systém na seba pôsobia trvalo udržateľným spôsobom, jednotlivci majú dostatočný prístup ku všetkým prírodným zdrojom a existujú mechanizmy na zvládanie kríz a konfliktov priamo či nepriamo spojených so životným prostredím**.

V tomto stave sú *minimalizované riziká a ohrozenia spojené so životným prostredím a spôsobené prírodnými alebo antropologickými silami alebo procesmi vyvolanými antropologickými silami*.

Aktérom bezpečnosti v tomto sektore je predovšetkým *životné prostredie, zachovanie biosféry a ekosystémov*.

Referenčnými objektmi môžu byť na jednej strane štáty ohrozené nedostatkom zdrojov, rozširovaním púšte, nárastom hladiny oceánov, ale aj rôzne spoločenstvá aj jedinci.

Hrozby v tomto sektore dajú zaradiť do troch skupín:

- **prírodné hrozby** - prírodné katastrofy (zemetrasenia, vlny cunami, sopky), degradácia životného prostredia, globálne otepľovanie, energetická bezpečnosť alebo nedostatok prírodných zdrojov. ,
- **hrozby zapríčinené ľudskou činnosťou**, ktoré možno považovať za existenčné hrozby,
- **hrozby, ktoré nie sú existenčným ohrozením ľudstva**.

Hrozby z degradácie životného prostredia sa môžu ľahko premeniť na hrozby klasické: vojny, násilie, rozvrat.

Slovenskú republiku môžu ohrozovať predovšetkým klimatické zmeny a výrazne narušený hydrologický režim (nedostatok vody).

• 4.REFERENČNÝ OBJEKT

REFERENČNÝ OBJEKT

Po skončení studenej vojny sa začína presadzovať poňatie bezpečnosti, ktoré rozširuje škálu bezpečnostných javov v týchto aspektoch:

- **Subjekty bezpečnosti** – referenčné objekty bezpečnosti, aktéri bezpečnosti.
- **Sektory alebo dimenzie bezpečnosti** – oblasti v ktorých vznikajú bezpečnostné problémy.
- **Intenzita alebo prah bezpečnosti** – odkedy sa z nejakého problému či hrozby stáva problém resp. hrozba špecificky bezpečnostná.

Podľa Kodanskej školy sa pojem **bezpečnosť** tiež vzťahuje priamo na konkrétny **subjekt** alebo **subjekty, ktoré usilujú o dosiahnutie svojej bezpečnosti** – teda **aktérov bezpečnosti**, ktorých nazýva:

REFERENČNÉ OBJEKTY

Referenčný objekt je *základným prvkom bezpečnosti*, odpovedá na otázku o čiu bezpečnosť sa jedná, je to jednotka, ktorú je treba chrániť, pokiaľ je existenčne ohrozená – *chránená hodnota*.

Referenčné objekty sú *entitty, ktoré sú existenčne ohrozené a môžu si legitímne nárokovať právo na prežitie*

REFERENČNÉ OBJEKTY

Tradičným referenčným objektom bol vždy **štát a národ**.

Referenčným objektom bezpečnosti môže byť: *medzinárodný systém, medzinárodné organizácie a aliancie, štát, subštátny systém (územné a správne jednotky štátu), nehmotné entitty (ľudské práva, princíp demokracie, informácie), sociálna skupina (národ, národnostná menšina, ženy), jedinci*.

Vo vojenskom sektore najdôležitejšími referenčnými objektmi (objekty skúmania) boli a sú:

- ☐ štáty,
- ☐ medzinárodné aliancie, regionálne organizácie, prípadne medzinárodné spoločenstvo,
- ☐ jednotky v rámci štátu:
 - *národy, kmene*),
 - *náboženstvá*,
 - *spoločenosť*,
 - *opozičné skupiny (napríklad separatistické hnutia, povstalci, národy žijúce v diaspóre či organizovaný zločin)*.

V politickom sektore sú referenčnými objektmi:

- *štát, ako politická organizácia*,
- *nadštátne útvary (EÚ, OSN, NATO)*,
- *spoločenské skupiny so silnými politickými inštitúciami (národnostné menšiny)*,
- *medzinárodné hnutia (cirkvi, ideové politické hnutia)*,

- *prípadne medzinárodné právo, medzinárodné organizácie.*

REFERENČNÉ OBJEKTY

V ekonomickom sektore sú referenčnými objektmi:

- *jednotlivci,*
- *štáty (národné hospodárstva),*
- *firmy, nadnárodné monopoly,*
- *medzivládne organizácie (WTO, NAFTA, EU, WB),*
- *banky, trh či finančný systém.*

V sociálnom sektore referenčné objekty predstavujú:

- *národy,*
- *národnostné menšiny,*
- *etnické skupiny,*
- *civilizácia,*
- *náboženské systémy*
- *rasy.*

V environmentálnom sektore sú referenčnými objektmi:

- *ľudstvo,*
- *životné prostredie,*
- *zachovanie biosféry a ekosystémov.*

REFERENČNÉ OBJEKTY

Z hľadiska druhu ohrozených subjektov:

- a. **osoby** – jednotlivci alebo skupiny (človek, malá skupina, spoločnosti, ľudstvo),
- b. **objekty s aktívami**, ktoré obsahujú:
 - hmotný a nehmotný *majetok*,
 - *činnosti* na vytváranie určitých produktov alebo poskytovanie služieb (prevádzka),
- c. **životné prostredie.**

Z organizačného hľadiska ohrozených subjektov:

- a. **štátne orgány a organizácie,**
- b. **jednotky územnej samosprávy** – vyššie územné celky, mesto, obec,
- c. **výrobné podniky,**
- d. **nevýrobné podniky poskytujúce služby,**
- e. **d ďalšie organizácie poskytujúce služby,**
- f. **dobrovoľné ziskové a neziskové organizácie**

REFERENČNÉ OBJEKTY

Z hľadiska právneho sa jedná o právnické osoby

- združenia fyzických alebo právnických osôb,
- občianske združenia, spolky, spoločnosti, zväzy, hnutia a kluby,
- politické strany a hnutia,
- cirkvi a náboženské spoločnosti a nimi založené komunity,
- združenia, ktoré sú zriadené priamo osobitným zákonom,
- verejnoprospešné organizácie,
- účelové združenia majetku – nadácie a štátne fondy,
- jednotky územnej samosprávy,
- iné subjekty, o ktorých to ustanovuje zákon, napr. Rozhlas a televízia Slovenska.

OBJEKTY AKO REFERENČNÝ OBJEKT

- a. **komplex zariadení slúžiaci istému cieľu, vymedzená časť územia, pozemky so stavbami (areál), výrobná alebo hospodárska jednotka,**
- b. **priestory (Premises), areál**, ktorý stavebne a obvykle aj z hľadiska účelu a vlastníckych vzťahov tvorí jeden funkčný celok, zvyčajne zahŕňa viac budov a priestor medzi nimi, väčšinou býva areál uzavretý (ohradený) a prístup ľudí a vozidiel je možný cez jeden či viac vchodov (východov) či vjazdov, niekedy vybavených aj vrátnicou.

- c. **budova alebo iný stavebne alebo inak ohraničený priestor, v ktorom sa nachádzajú chránené priestory:** podľa Zákona č.215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností **chráneným priestorom** sa rozumie *stavebne alebo inak ohraničený priestor vo vnútri objektu*, ktorý je určený na ukladanie a manipuláciu s utajovanými skutočnosťami, zodpovedajúci príslušnému stupňu utajenia.
- d. **pozemné stavby** (Zákon č.50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku, *Stavebný zákon*)
 - **bytové budovy**
 - **nebytové budovy**
- e. **inžinierske stavby** (*Stavebný zákon*)
- f. **ostatné inžinierske stavby**, napríklad skládka odpadu (*Stavebný zákon*)

ORGANIZÁCIE AKO REFERENČNÝ OBJEKT

Nevýrobné podniky poskytujúce služby:

- a. **obchodné a sprostredkovateľské:** nákup a predaj tovarov – obchody, supermarkety, holdingy, trhy,
- b. **finančné (finančný sektor):** banky, poisťovne, zmenárne – vedenie účtov, poskytovanie úverov, pôžičiek,
- c. **dopravné, prepravné a transportné** – preprava tovaru a osôb,
- d. **skladovacie:** sklady,
- e. **informačné a komunikačné služby a priemysel,**
- f. **stravovacie a ubytovacie:** predaj jedál, ubytovanie, rekreačné strediská, hotely,
- g. **cestovného ruchu:** cestovné kancelárie – organizovanie zájazdov, dovoleníek,
- h. **remeslá a opravy, atď.**

ORGANIZÁCIE AKO REFERENČNÝ OBJEKT

Ďalšie organizácie sektoru služieb:

- a. **vzdelávacie a vedecko-výskumné:** školy, univerzity, akadémie, výskumné ústavy, knižnice,
- b. **zábava, kultúra a šport:** múzeá, kiná, kongresové centrá, pamätníky, cintoríny, vydavateľstvá, športové strediská, štadióny, kúpaliská,
- c. **médiá, informácie a propagácia,**
- d. **zdravotnícke a sociálnej starostlivosti:** polikliniky, nemocnice, rehabilitačné strediská, kúpele,
- e. **poradenstvo, právne a odborné služby:** súdy, právne poradne, väznice, nápravné ústavy,
- f. **verejná správa, politické a náboženské organizácie:** úrady, kostoly, katedrály,

• 5.ROZPORY

ZÁKON O JEDNOTE A BOJI PROTIKLADOV

Rôzne filozofie, pokiaľ nejaký **vývoj** uznávali, hľadali obvykle iba jeho vonkajšie zdroje, ležiace mimo veci či javu a zvonku na ne pôsobiace.

Zatiaľ čo materialisti pátrali po hmotnej, idealisti predpokladali ideovú hmotnú silu.

Nikdy ich nenašli, a preto si ich museli vymýšľať.

A pritom je to jednoduché:

- **zdroj vývoja je vo vnútri sveta, v jeho vnútorných rozporoch,**
- **hybnou silou sveta je jeho rozpornosť, ktorá ho udržiava v neustálom pohybe,**
- **hlavnú hybnú silu všetkého vo vesmíre musíme hľadať vo vnútri podstaty všetkých vecí a javov.**

Filozofický **zákon o jednote a boji protikladov**, ktorý to formuluje, sa nazýva tiež **zákonom rozporu**.

Tento zákon objavuje príčiny vývoja, vyjadruje zdroj pohybu a vývoja (samopohybu a samovývoja) prírody a spoločnosti, je aj všeobecným zákonom poznania.

Vychádza z poznania, že **všetko v prírode, spoločnosti i v myslení je vlastne rozporné, protichodné, vzájomne proti sebe stojace a bojujúce.**

Každá vec a jav je **jednotou protikladnosti a protirečivosti**, neustále striedanie sa (boj protikladov) je **hybnou silou, dynamikou vývoja**.

Žijeme v období plnom rozporov, ktoré sa ľudstvo snaží viac - menej úspešne riešiť.

CHARAKTERISTIKA ROZPOROV

Teóriu rozporu najobsiahlejšie pojmovo spracoval G. W. F. Hegel.

Dialektický **rozpor** podľa neho nie je prázdnota protikladu medzi kontradiktórnymi pojmami, ale **jednota protikladného**.

Protikladné je to, čo v sebe samom obsahuje svoj protiklad.

Podľa Hegela sú všetky veci sami o sebe rozporné, **rozpor je princíp všetkého samopohybu, koreňom všetkého žijúceho sveta, v ktorom človek žije**,

Život človeka je plný rozporov, sám ich vyvoláva i mení, bojuje s nimi i využíva ich, snaží sa ich odstraňovať, ale tým vyvoláva nové.

Rozpor je jedna zo základných kategórií, ktorá vyjadruje **vzájomné pôsobenie dvoch existujúcich protikladov, ktoré sa navzájom podmieňujú, ale zároveň sa vylučujú**.

Rozpor je:

- výrazom **jednoty a boja protikladov**,
- **vzťahom zmien pôsobiacich rôznym smerom**,
- **podstatou boja i súladu**,
- **všeobecnou vlastnosťou hmoty a pohybu**.

Rozpory sú:

- **vzťahy vyvolané a meniace sa pohybom**
- **vždy konkrétne**.

Rozpor logický existuje v sfére myslenia, rozpor **dialektický** je vlastný všetkým veciam, procesom, systémom objektívnej reality, predstavuje zdroj všetkého pohybu.

Funkcia rozporov je **konštruktívna i deštruktívna**, rozpor jednotu vytvára, udržiava, mení, ale aj borí.

Každá zmena je výsledkom rozporu

POSTUPNÝ VÝVOJ ROZPORU

Hlavné (základné) rozpory sú **nositeľom tendencie vývoja, pôsobia po celú dobu trvania javu ako takého**,

Vedľajšie rozpory môžu vznikať a zanikať, **bez zmeny podstaty javu**, ak sa vedľajšie rozpory stávajú hlavnými, vedie to ku zmene javu.

Rozpory nie sú nemenné, **vyvíjajú sa nasledovným postupom:**

1. **Rozdiel** – **univerzálna vlastnosť hmoty**, ktorej jednotlivé časti nie sú nikdy úplne totožné, sú vždy niečím rovnaké a súčasne odlišné. Je to počiatočné štádium, podmienka formovania rozporu, vzniká odlišným pohybom častí či jednotlivých stránok vo vnútri celku od samého počiatku jeho existencie. Nemení podstatu javu, je jeho súčasťou.
2. **Protiklad** – **protismerný pohyb orientovaný k budúcemu stretu**, ku ktorému ešte nedochádza, prípadne možnosť takého pohybu vyplýva z podmienok.
3. **Rozpor** – ďalšia **fáza, kedy sa už pohyby stretli**, bráni jeden druhému, vzájomne sa zadržujú, uvádzajú sa do dočasného zdanlivého pokoja alebo menia svoj smer či formu, jeho zvláštnym druhom je antagonizmus.
4. **Odraz** – **vyústenie a riešenie rozporu**, zmena pohybu, ktorý je syntézou, novou formou pohybov predchádzajúcich.

Žiadny pohyb navyše tu nevznikol, žiadny nezanikol, iba sa zmenili pohyby doterajšie,

Výsledkom môže byť i **kvalitatívne vyššia forma pohybu, ktorá obsahuje formy nižšie a vzťahy medzi nimi, alebo naopak rozpad pohybu vyššieho v nižšiu formu**.

Rozpor je vyjadrovaný rôznymi spôsobmi - spor, nezhoda, nesúlad, konflikt, kolízia, roztržka, rozbroj, zápleтка, protiklad, protirečenie, kontradikcia, antagonizmus, nesúhlas, konfrontácia, kontroverzia

Základné a najaktuálnejšie rozpory:

1. **človek a príroda** – **environmentálne riziká sa prejavujú ako rôzne živelné pohromy a katastrofy s negatívnymi následkami na životné prostredie, ľudskú spoločnosť a jej majetok**.

2. **človek a technika** - *technické a technologické riziká môžu spôsobiť incidenty, nehody, poruchy, prerušenie činností, havárie a katastrofy, s rozsiahlymi negatívnymi následkami pre osoby, majetok (produkciu), ale určitým spôsobom aj na životné prostredie*,
3. **človek a ľudská spoločnosť** - *tradičné sociálne rozpory – spoločnosť rozdelená na vládnucu a ovládanú časť a súčasné sociálne rozpory – sociálna stratifikácia (rozvrstvenie spoločnosti):*,
4. **Ľudské spoločnosti navzájom** - *globalizácia, nerovnomerný vývoj, vznik nových bezpečnostných ohrození, zvyšujúca sa agresivita medzinárodného terorizmu*

Z bezpečnostného hľadiska vo všetkých veciach a javoch je **hlavným rozporom:**

BEZPEČNOSŤ – NEBEZPEČNOSŤ

bezpečne – nebezpečne

bezpečný – nebezpečný

• 5.NEBEZPEČENSTVO A NEBEZPEČNÉ UDALOSTI

NEBEZPEČENSTVO

Nebezpečenstvo (*hazard*) predstavuje *zdroj možného poškodenia*, je *zdrojom bezpečnostného rizika*.

Nebezpečenstvo je vlastnosť alebo schopnosť objektu (systému, stroja, materiálu, výrobnéj technológie a pracovnej činnosti, prípadne ich komponentov) spôsobovať *nežiaduce nebezpečné udalosti*, ktoré môžu narušiť bezpečnosť, ohroziť stabilitu a fungovanie príslušného systému, prípadne aj jeho okolia.

Nebezpečenstvo predstavuje možnosť niečoho zlého, všetko, čo *môže spôsobiť škodu alebo niekomu ublížiť*, od obyčajných schodov až po nebezpečné látky

Sperber charakterizuje **nebezpečenstvo** ako *akýkoľvek mechanický, biologický, chemický, ekologický, fyzikálny alebo sociálny faktor*, ktorý môže potenciálne spôsobiť zranenie alebo smrť osôb alebo iných organizmov, škody na majetku alebo životnom prostredí.

Medzi nebezpečenstvami, ktoré znamenajú pre organizáciu vždy pravdepodobnosť straty možno zaradiť najmä nebezpečenstvá:

- biologické,
- chemické,
- fyzikálne,
- mechanické,
- ergonomické,
- technologické,
- sociálne,
- psychologické,
- ekologické,
- prírodné.

MOŽNOSTI VZNIKU NEBEZPEČENSTVA

Všeobecne možno hovoriť o nasledujúcich **možnostiach vzniku nebezpečenstva**:

1. **prítomnosť akumulovanej energie**, ktorá pri uvoľnení môže spôsobiť škodu, táto uložená energia sa môže objaviť v mnohých podobách: *chemickej, mechanickej, tepelnej, rádioaktívnej, elektrickej, atď.*,
2. **prítomnosť nebezpečných látok** - podľa Zák. č.42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva sú to *prírodné alebo syntetické látky, ktoré svojimi chemickými, fyzikálnymi, toxikologickými alebo biologickými vlastnosťami samostatne alebo v kombinácii môžu spôsobiť ohrozenie života, zdravia alebo majetku*.
3. **podmienky pre vznik nebezpečných situácií**, napr.:
 - *obmedzené alebo ohraničené priestory východov,*
 - *priestory so zníženým obsahom kyslíka,*
 - *nevhodne umiestnené stanovišťa,*
 - *opakujúce sa pohyby,*
 - *nízko visiace alebo vyčnievajúce predmety*
 - a pod.

UDALOSTI

Osoby, majetok, životné prostredie a všetky druhy činností v organizácii sú ovplyvňované **udalosťami**, ktoré môžu pozitívne alebo negatívne ovplyvniť dosahovanie jej cieľov.

Udalosť :

- predstavuje **výskyt** alebo **zmenu konkrétneho súboru (množiny) okolností**, je to **niečo, čo sa stalo, stane, alebo sa koná**,
- je **objektívna právna skutočnosť**, nezávislá na ľudskej vôli a právo s ňou spája určité právne následky,
- najvšeobecnejšie je definovaná **vo filozofii**, kde sa chápe ako **fenomén, ktorý nasleduje a je spôsobený nejakým predchádzajúcim fenoménom**.

Udalosti majú vždy príčiny a obvykle aj následky.

Následok udalosti môže byť **pozitívny** alebo **negatívny**.

O **udalosti bez následkov** sa môže hovoriť aj ako o takmer strate, príhode, šťastnej náhode alebo o dôvernom upozornení (skoronehode).

UDALOSTI

Existujú tri základné typy udalostí:

1. **Normálna udalosť** - **nemá vplyv** na rozhodujúce zložky alebo požiadavky na zmenu riadiacich prvkov pred implementáciou rozhodnutia,
2. **Vystupňovanie** - narastanie udalosti **ovplyvňuje** rozhodujúce systémy produkcie alebo **vyžaduje vydanie rozhodnutia**, ktoré musí následne zmeniť riadiaci proces,
3. **Stav núdze (emergency)** - situácia, ktorá **predstavuje bezprostredné riziko pre zdravie, život, majetok či životné prostredie**, väčšinou vyžaduje **urgentný zásah**, aby sa zabránilo zhoršeniu situácie.

Udalosti s negatívnymi následkami predstavujú **nebezpečné nežiaduce udalosti**, napr. **incidenty (incident)**, **nehody (accident)**, **prerušenie činnosti**, **mimoriadne udalosti** a pod.

Špecifickou udalosťou s negatívnymi následkami je **úmyselné napadnutie** osoby, majetku, alebo životného prostredia.

Všetky **udalosti s negatívnym následkom** majú zdroj v **určitom druhu nebezpečenstva** a sú schopné spôsobiť škody, ujmy, čím môžu negatívne ovplyvniť plnenie stanovených cieľov.

Udalosti s pozitívnymi následkami predstavujú **príležitosti**.

Príležitosť je pojem, ktorý označuje priaznivú, vhodnú okolnosť, chvíľu, situáciu, hovorovo šanca.

POJMY NA VYMEDZENIE STAVU A ÚROVNE BEZPEČNOSTI

NEBEZPEČENSTVO	NEŽIADUCA UDALOSŤ	BEZPEČNOSTNÉ RIZIKO
vnútorná vlastnosť objektu alebo deja, ktorá môže spôsobiť nežiaducu udalosť	udalosť , pri ktorej je aktivované nebezpečenstvo (incident, nehoda, skoronehoda, nebezpečná udalosť, porucha, prerušenie činnosti, ohrozenie, mimoriadna udalosť)	zdrojom je určitý druh nebezpečenstva , úroveň rizika sa vyjadruje kombináciou pravdepodobnosti vzniku nebezpečnej udalosti a veľkosti jej následku
MIMORIADNA UDALOSŤ		
živelná pohroma	havária	katastrofa
	ohrozenie verejného zdravia II. stupňa	teroristický útok
OHROZENIE		
obdobie, počas ktorého sa predpokladá nebezpečenstvo vzniku alebo rozšírenia následkov mimoriadnej udalosti		
STAV NÚDZE		
obdobie, počas ktorého sa prejavuje výrazný nedostatok základných životných potrieb v dôsledku ohrozenia alebo v dôsledku pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti		

NEŽIADUCE UDALOSTI VŠEOBECNÉ

- ❑ **Bezpečnostný incident** (*Security incident*) – **neplánovaná, neštandardná, nepríjemná, nežiaduca bezpečnostná udalosť**, ktorá **môže viesť k narušeniu pravidiel bezpečnosti v organizácii, strate alebo k prerušeniu činnosti, služby alebo funkcie organizácie**, môže vzniknúť **v ktorejkoľvek oblasti prevádzky, od budov, cez informačné technológie až po právne záležitosti**.
- ❑ **Nehoda** (*Accident*) ako incident je **nežiaduca náhodná (neúmyselná) udalosť alebo sled udalostí**, ktorá **spôsobí zranenie, zlý zdravotný stav, poškodenie majetku osôb alebo majetkovú ujmu organizácii**.
- ❑ **Nebezpečná udalosť**, niekedy aj **nebezpečný incident** (*Dangerous Occurrence*) je **neplánovaná a nežiaduca udalosť** (incident), ktorá má potenciál **spôsobiť zranenie** a ktorá môže alebo nemusí v organizácii **spôsobiť škody** na majetku, zariadení alebo životnom prostredí.
- ❑ **Skoronehoda** (*Near Miss*) je termín, ktorý popisuje **incidentsy**, pri ktorých iba **mierny časový posun, alebo vzdialenosť od neho** zabránili zraneniu, poškodeniu zdravia, alebo škode.

NEŽIADUCE UDALOSTI – TECHNIKA A TECHNOLOGIE

- ❑ **Porucha** (*Fault*) môže znamenať:
 - **chybu v činnosti nejakého mechanizmu** na úrovni komponentov, vybavenia, alebo subsystému, čo môže viesť k jeho **zlyhaniu a narušeniu či neplneniu požadovanej funkcie**, napr.: mechanická porucha, porucha stroja,
 - **nepriaznivú zmenu normálneho stavu**, čo môže viesť k **prerušeniu určitej činnosti alebo plynulej prevádzky**, napr. porucha v zásobovaní; duševná porucha, porucha trávenia, poruchy reči;
- ❑ **Prerušenie činnosti** (*Business Interruption*) možno chápať ako akúkoľvek **očakávanú** (napr. štrajk) alebo **neočakávanú udalosť** (napr. výpadok elektrického prúdu), ktorá **je príčinou narušenia normálneho priebehu činností organizácie**.

BEZPEČNOSTNÉ POJMY

podľa Zák. č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci

- **Nebezpečenstvo** - stav alebo vlastnosť faktora pracovného procesu a pracovného prostredia, ktoré môžu poškodiť zdravie zamestnanca.
- **Neodstrániteľné nebezpečenstvo** - nebezpečenstvo, ktoré podľa súčasných vedeckých a technických poznatkov nemožno vylúčiť ani obmedziť.
- **Nebezpečná udalosť** (*Dangerous Occurrence*) - udalosť, ktorá nastala a pri ktorej bola ohrozená bezpečnosť alebo zdravie zamestnanca alebo mohlo prísť k poškodeniu zariadenia (popríklad k obom prípadom súčasne) ale iba náhodnou zhodou okolností k tomuto následku nedošlo; (nežiaduca udalosť, pri ktorej nedôjde k ujme na zdraví, poraneniu, škode alebo inej strate).
- **Ohrozenie** - situácia, v ktorej nemožno vylúčiť, že zdravie zamestnanca bude poškodené
- **Neodstrániteľné ohrozenie** - ohrozenie, ktoré podľa súčasných vedeckých a technických poznatkov nemožno vylúčiť ani obmedziť.
- **Riziko** je pravdepodobnosť vzniku poškodenia zdravia zamestnanca pri práci a stupeň možných následkov na zdraví,
- **Bezpečnosť technického zariadenia** je stav technického zariadenia a spôsob jeho používania, pri ktorom nie je ohrozená bezpečnosť a zdravie zamestnanca; bezpečnosť technického zariadenia je neoddeliteľnou súčasťou bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci,

MIMORIADNA UDALOSŤ

Podľa Zák. č. 42/1994 o civilnej ochrane obyvateľstva pod mimoriadnou udalosťou rozumie **živelná pohroma, havária, katastrofa, ohrozenie verejného zdravia II. stupňa alebo teroristický útok**:

- ❑ **Živelná pohroma** je mimoriadna udalosť, pri ktorej dôjde k:
 - nežiaducemu **uvoľneniu kumulovaných energií alebo hmôt** v dôsledku **nepriaznivého pôsobenia prírodných síl**,
 - pri ktorej **môžu pôsobiť nebezpečné látky alebo pôsobia ničivé faktory**,

- ktoré majú **negatívny vplyv na život, zdravie alebo na majetok**.
- ☐ **Havária** je mimoriadna udalosť, ktorá spôsobí:
 - **odchýlku od ustáleného prevádzkového stavu,**
 - v dôsledku čoho dôjde **k úniku nebezpečných látok alebo k pôsobeniu iných ničivých faktorov,**
 - ktoré majú **vplyv na život, zdravie alebo na majetok,**
- ☐ **Katastrofa** je mimoriadna udalosť, pri ktorej dôjde k
 - **narastaniu ničivých faktorov a ich následnej kumulácii**
 - v dôsledku **živeľnej pohromy a havárie.**

MIMORIADNA UDALOSŤ

- ☐ **Ohrozenie verejného zdravia II. stupňa** nastáva, **ak je potrebné prijať opatrenia** podľa osobitného predpisu pri:
 - **radiačnej nehode alebo radiačnej havárii,**
 - výskyte **prenosného ochorenia**, podozrení na prenosné ochorenie alebo podozrení na úmrtie na prenosné ochorenie **nad predpokladanú úroveň,**
 - uvoľnení **chemických látok ohrozujúcich život, zdravie, životné prostredie a majetok** alebo
 - **úniku mikroorganizmov alebo toxínov z uzavretých priestorov.**
- ☐ **Teroristický útok**
Podľa Rady EÚ (2008) medzi teroristické trestné činy patria:
 - ❖ **násilná trestná činnosť :**
 - vydieranie, zastrašovanie a vyhrážanie sa,
 - vraždy alebo likvidácia dôležitých osôb,☐
 - samovražedné útoky rôznymi prostriedkami,
 - ❖ **únosy, branie rukojemníkov** (únosy dopravných prostriedkov),
 - ❖ **zničenie infraštruktúry** - deštrukcia informačných systémov, elektronických a počítačových systémov, sabotáže a diverzia.
 - ❖ **výroba a používanie zbraní, výbušnín alebo CRBN látok:**
 - bombové útoky,
 - bioterorizmus – použitie biologických bojových použitie biologických bojových látok,
 - útoky rádiologickým materiálom alebo chemickými otravnými látkami ☐
 - ❖ **alebo hrozba spáchať niektorý z týchto činov** - dezinformácia a propaganda, ☐

Tieto trestné činy sú charakterizované ako **úmyselné činy**, ktoré majú za cieľ, okrem iného, destabilizovať alebo zničiť základné politické, ústavné, hospodárske alebo sociálne štruktúry krajiny alebo medzinárodnej organizácie.

KRÍZOVÉ SITUÁCIE A STAVY

OHROZENIE	
obdobie, počas ktorého sa predpokladá nebezpečenstvo vzniku alebo rozšírenia následkov mimoriadnej udalosti - Zák. č. 42/1994 Z. z	
KRÍZOVÁ SITUÁCIA	
obdobie, počas ktorého je bezprostredne ohrozená alebo narušená bezpečnosť štátu a ústavné orgány môžu po splnení podmienok ustanovených v ústavnom zákone alebo osobitnom zákone na jej riešenie vyhlásiť príslušný krízový stav	
KRÍZOVÝ STAV	
Právny stav vyhlásený kompetentným orgánom verejnej správy na určitom území na riešenie krízovej situácie v priamej závislosti od jej charakteru a rozsahu (vojna, vojnový stav, výnimočný stav, núdzový stav). Je spojený so zlyhaním všeobecne platných postupov, nástrojov a mechanizmov riadenia a s potrebou aplikovania zásad krízového riadenia vrátane dočasného obmedzenia základných práv a slobôd	
v zmysle Zák. č. 387/2002 Z. z. ústavné orgány môžu vyhlásiť: <ul style="list-style-type: none"> • výnimočný stav • núdzový stav • mimoriadnu situáciu 	v zmysle Ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. ústavné orgány môžu: <ul style="list-style-type: none"> ☐ vypovedať vojnu ☐ vyhlásiť: <ul style="list-style-type: none"> • vojnový stav • výnimočný stav • núdzový stav
MIMORIADNA SITUÁCIA	
obdobie ohrozenia alebo obdobia pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti na život, zdravie alebo majetok, ktorá je vyhlásená podľa Zák. č. 42/1994 Z. z.; počas nej sa vykonávajú opatrenia na záchranu života, zdravia alebo majetku, na znižovanie rizík ohrozenia alebo činnosti nevyhnutné na zamedzenie šírenia a pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti	

KRÍZOVÉ STAVY

ÚZ č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu	
Núdzový stav	môže vláda vyhlásiť len za podmienky, že došlo alebo bezprostredne hrozí, že dôjde k ohrozeniu života a zdravia osôb, a to aj v príčinnej súvislosti so vznikom <i>pandémie</i> , životného prostredia alebo k ohrozeniu značných majetkových hodnôt v dôsledku <i>živelných pohromy, katastrofy, priemyselnej, dopravnej alebo inej prevádzkovej havárie</i> ; núdzový stav možno vyhlásiť len na postihnutom alebo na bezprostredne ohrozenom území.
Výnimočný stav	môže na návrh vlády vyhlásiť prezident len za podmienky, že došlo alebo bezprostredne hrozí, že dôjde k teroristickému útoku, k rozsiahlym pouličným nepokojom spojeným s útokmi na orgány verejnej moci, drancovaním obchodov a skladov alebo s inými hromadnými útokmi na majetok alebo dôjde k inému hromadnému násilnému protiprávnemu konaniu, ktoré svojím rozsahom alebo následkami podstatne <i>ohrozuje alebo narušuje verejný poriadok a bezpečnosť štátu, ak ho nemožno odvrátiť činnosťou orgánov verejnej moci a ak je znemožnené účinné použitie zákonných prostriedkov</i> ; výnimočný stav možno vyhlásiť len na postihnutom alebo na bezprostredne ohrozenom území.
Vojnový stav	môže na návrh vlády vyhlásiť prezident len za podmienky, že SR bezprostredne hrozí vypovedanie vojny alebo bezprostredne hrozí napadnutie cudzou mocou bez vypovedania vojny. Vyhlásenie vojnového stavu sa vzťahuje na celé územie SR. V čase vojnového stavu možno v nevyhnutnom rozsahu a na nevyhnutný čas obmedziť základné práva a slobody a uložiť povinnosti v závislosti od priebehu udalostí na celom území SR alebo na jej časti.
Vojna	vypovie prezident na základe rozhodnutia NR SR len za podmienky, že SR je napadnutá cudzou mocou , ktorá jej vypovedala vojnu alebo ktorá bez vypovedania vojny narušila jej bezpečnosť, alebo za podmienky, že vypovedaním vojny SR plní záväzky vyplývajúce z členstva v organizácii vzájomnej kolektívnej bezpečnosti alebo z medzinárodnej zmluvy o spoločnej obrane proti napadnutiu. Vypovedanie vojny sa vzťahuje na celé územie Slovenskej republiky. V čase vojny možno v nevyhnutnom rozsahu a na nevyhnutný čas v závislosti od priebehu udalostí obmedziť základné práva a slobody a uložiť povinnosti na celom území SR alebo na jej časti.

Téma 2: Bezpečnosť organizácie

• 1. ÚVOD

Organizácia ako referenčný objekt predstavuje *výsledok organizovania*, teda *premyslené, účelné usporiadanie* (zložiek do celku, sústavy a podobne).

Každú organizáciu obklopuje **vonkajšie prostredie** a jej vnútro tvorí **vnútorné prostredie**, v ktorých existuje *množstvo faktorov, ktoré ovplyvňujú dosahovanie jej cieľov*.

Organizácia je vlastníkom **aktív**, hmotných a nehmotných, ktoré jej umožňujú dosiahnuť svoje ciele.

Na dosahovanie stanovených cieľov sa v každej organizácii uskutočňuje množstvo **hlavných a podporných činností**, ktoré vyžadujú bezpečnosť.

Každá jednotlivá činnosť predstavuje **samostatný sektor v organizácii**.

Jedným z najvýznamnejších sektorov v organizácii je **sektor bezpečnosti**

• 2. ORGANIZÁCIA AKO SYSTÉM ORGANIZÁCIA

Vymedzenie pojmu organizácia je rozličné.

Míka za najdôležitejšie interpretácie pojmu organizácia, za jeho základné významy pokladá **organizáciu ako** (Míka, 2006):

1. **reálny objekt** – ako *systém sociálnych prvkov, vzťahov a cieľov* v inštitucionalizovanej materializovanej podobe (podnik, škola, bezpečnostný zbor, vojenská jednotka, záujmová organizácia, politická strana a pod.)
2. **proces organizovania** – ako *usporiadaný priebeh procesov* – dynamický pohľad – (napr.: organizácia záchranných prác, organizácia evakuácie ohrozenej dediny a pod.), organizácia ako ľudská činnosť,
3. **štruktúra objektu** – ako *vnútorné usporiadanie*, výsledok ľudskej činnosti zameranej na účelovo optimálne usporiadanie štruktúry prvkov, vzťahov a funkcií.

Každá organizácia je určitým **prostredím pre fungovanie jej jednotlivých prvkov**.

V ňom existujú a fungujú jednotlivé organizačné prvky, v ňom existujú relatívne stabilné, formálne i neformálne väzby medzi nimi.

Ani organizácia neexistuje izolovane od vplyvov mnohých prvkov okolitého prostredia.

ORGANIZÁCIA AKO SYSTÉM

Organizácia je na základe **systémového prístupu** chápaná ako určitý previazaný *systém prvkov, vzťahov a funkcií*, ktoré sledujú základný zmysel existencie systému, jeho hlavné ciele.

Takto chápaný systém funguje *v širšom vonkajšom prostredí*, s ktorého prvkami je v interakcii.

Pod pojmom **PRVKY** treba z organizačného hľadiska rozumieť *štruktúrne jednotky podľa rozlišovacej úrovne a miery zoskupenia* – závody, výrobné, jej úseky, odbory, sekcie, oddelenia či ďalšie útvary a všetky aktíva.

VZŤAHY medzi prvkami predstavujú *informačné väzby*, ktoré pomáhajú realizovať nevyhnutné informačné prepojenie na zladené plnenie vykonávaných procesov, je to:

- *informačný prenos výsledkov rozhodovania* po hierarchickej úrovni,
- *výmena informácií* v rámci vzájomnej spolupráce jednotlivých prvkov,
- *poskytovanie informácií o splnení úlohy*.

Pod pojmom **FUNKCIE** treba z funkčného hľadiska rozumieť *hlavné a podporné činnosti* vykonávané v organizácii:

- **hlavné činnosti** sú charakterizované ako dominantné, funkčné procesy, uskutočňované v organizácii jednotlivcom, skupinou jednotlivcov, organizáciou, za účelom *splnenia základnej primárnej funkcie*.
- **podporné činnosti** sa vykonávajú za účelom *zaistenia efektívneho fungovania hlavných činností*.

HLAVNÉ A PODPORNÉ ČINNOSTI V ORGANIZÁCIÍ

Hlavné činnosti – primárne (<i>core business</i>)	Podporné činnosti – sekundárne
riadenie (manažérstvo), obstarávanie, financovanie, výrobný proces, proces služieb, skladovanie, odbyt, marketing, dopravu, iné dôležité činnosti.	manažérstvo bezpečnosti, manažérstvo aktív (správa majetku), personalistika (manažérstvo ľudských zdrojov, vzdelávanie), všeobecná administratíva, manažérstvo kvality, informatika a telekomunikácie, investovanie, výskum a vývoj, prevádzka, údržba a servis objektov a technologických zariadení, revízie a odborné prehliadky, verejné obstarávanie, energetické zabezpečenie, havarijná služba a iné činnosti, záručný a pozáručný servis, iné podporné činnosti.

ORGANIZÁCIA Z HĽADISKA MANAŽMENTU

Základnými podmienkami pre riadenie organizácie ako systému je existencia organizovaného systému s týmito vlastnosťami:

- má **aspoň dva prvky** (riadiaci a riadený),
- má **uzavretú spätnú väzbu** (priamu alebo nepriamu),
- **riadiaci prvok je schopný samostatne riadiť riadený (výkonný) prvok**, kontrolovať jeho výkon a rozhodovať o jeho ďalšom vývoji – je teda schopný určovať podmienky stability a realizovať cieľové správanie,
- schopnosť riadiaceho prvku **určiť cieľ správania**, alebo realizovať cieľ vložený do systému,
- **určitá miera voľnosti** riadiaceho prvku pri výbere, vzhľadom na dosiahnutie daného cieľa správania a právo obmedziť mieru voľnosti pomocou rozhodnutia,
- **existencia dostatočného množstva vstupov medzi okolím a systémom**, to znamená, že do systému musí vstupovať dostatok informácií potrebných na rozhodnutie o riadacom pôsobení v čase.

Na základe tohto chápania je organizácia považovaná za **systém vzájomne prepojených a závislých činností (subsystémov) vytvárajúcich jednotný celok**.

Tento systém *môže byť súčasťou (podsystémom) iného systému vyššieho stupňa*.

Každý stupeň, či úroveň riadenia riadi svoj nižší stupeň, ale súčasne je riadený vyšším stupňom riadenia.

ORGANIZAČNÁ ŠTRUKTÚRA

Pre úspešné riadenie si organizácia musí vytvoriť správnu organizačnú štruktúru.

P. F. Drucker prehlásil: „*Najjednoduchšia organizačná štruktúra, ktorá plní svoje poslanie, je to najlepšie, čím jednoduchšia je štruktúra, tým menej je toho, čo môže ísť zle*“ (Drucker, 1994).

Organizačná štruktúra je štruktúra:

- **prvkov organizácie** – t. j. vedenia, útvarov, pracovníkov atď.,
- **a vzťahov medzi nimi.**

Úlohou organizačnej štruktúry je teda organizačne **vymedziť základné prvky organizačného celku a definovať vzťahy medzi nimi.**

Cieľom je vytvárať podmienky pre účinné riadenie.

Organizačná štruktúra organizácie závisí od jej **účelu, veľkosti, rozsahu, členitosti, spôsobu del'by práce, del'by právomocí a zodpovednosti.**

Musí zohľadňovať svoje prostredie, nemôže byť nikdy statická, čiže **musí vychádzať vždy z danej situácie, tak, aby bola efektívna.**

Štruktúra organizácie má byť podľa Senewalda vytvorená **podľa určitej logickej schémy**, ktorá zahŕňa nielen všetky **primárne (hlavné) činnosti (core business)**, ale aj všetky **sekundárne (podporné) činnosti (Senewald, 2011).**

Organizačná štruktúra ako výsledok organizovania vytvára základňu na uskutočňovanie **procesu riadenia výkonných (operačných, prevádzkových) činností, zjednodušuje a uľahčuje jeho priebeh.**

Je teda **dôležitým faktorom, ktorý výrazne ovplyvňuje efektívnosť riadenia i efektívnosť výkonných činností.**

USPORIADANIE ORGANIZÁCIE

Organizačná štruktúra predstavuje formálny systém vzťahov v rámci organizácie, ktorý umožňuje **diferencovať a zároveň aj integrovať činnosti a pracovníkov**, vykonávajúcich tieto činnosti do jedného celku.

Môžeme je preto chápať ako **formu usporiadania procesu del'by práce** pre racionálne zabezpečenie určitého potrebného počtu riadiacich a výkonných činností:

- stanovenie a usporiadanie **všetkých činností**,
- stanovenie **úloh a povinností, právomocí a zodpovednosti** vedúcim a zamestnancom,
- zaistenie del'by práce podľa **špecializovaných činností**,
- preskupenie činností s cieľom **zladenosti a efektívnosti**,
- **koordinovanie** činností ľudí, úloh a formálnych vzťahov,
- zabezpečenie efektívneho **informačného systému.**

Podľa Míku sa väčšina autorov zhoduje na dôležitosti takých **zásad usporiadania organizácie**, ako sú (Míka, 2006):

- **zameranie na ciele**,
- **špecializácia a koordinácia**,
- **celistvosť a jedinečnosť**,
- **komunikácia**,
- **zásada delegovania.**

ZAČLENENIE PRVKOV BEZPEČNOSTNÉHO MANAŽMENTU DO ORGANIZAČNEJ ŠTRUKTÚRY

Pri projektovaní štruktúry organizácie by sa mala rešpektovať skutočnosť, že pre jej fungovanie má zaistenie bezpečnosti vysoký význam nielen z pohľadu celej organizácie a jej jednotlivých zamestnancov, ale aj zo strany spolupracujúcich organizácií a širokého okolia.

Na bezpečnostnú funkciu podniku upozorňoval už Henry Fayol.

V súčasnosti sa **bezpečnostná funkcia organizácie** vníma ako dvojsmerná:

1. z hľadiska bezpečnosti pre organizáciu:

- schopnosť odolávať vonkajším rizikám, napr. bezpečnosť priestorov a objektov, bezpečnosť osôb a majetku,
- schopnosť odolávať vnútorným rizikám, napr. bezpečnosť práce, informačná bezpečnosť, bezpečnosť prevádzky, a pod.,

2. **z hľadiska bezpečnosti pre okolie, v ktorom funguje** – schopnosť zabrániť ohrození bezpečnosti vonkajšieho prostredia (napr. priemyselnými haváriami, emisiami, odpadom, a pod.).

Každá organizácia musí teda medzi prvky celkovej organizačnej štruktúry zaradiť aj **štruktúry bezpečnostného manažmentu**, ktorých funkciou je *manažérstvo bezpečnosti*.

• 3.PROSTREDIE ORGANIZÁCIE

PROSTREDIE

Prostredie predstavuje v danom priestore **súhrn podmienok, v ktorých niečo existuje, v ktorých sa niečo koná, situáciu, okolnosti, v ktorých niekto žije, niečo sa deje.**

Prostredie je **podmienkou existencie každého referenčného objektu**, tvoria ho všetky vonkajšie a vnútorné faktory a podmienky, ktoré môžu organizáciu ovplyvňovať.

Každý referenčný objekt je **umiestnený v určitom prostredí**, ktoré predstavuje **vonkajšie prostredie**.

Prostredie **vo vnútri objektu** tvorí **vnútorné prostredie**.

Organizácie rôznych typov a veľkostí sa stretávajú s rozličnými vonkajšími a vnútornými faktormi a vplyvmi, ktoré vytvárajú **neistotu**, či a kedy dosiahnu svoje ciele.

Účinok, ktorý táto **neistota** má na zámery (ciele) organizácie, predstavuje **riziko**.

V jednom i druhom prostredí je **množstvo faktorov**, ktoré na jednej strane môžu napomáhať tvorbe **zisku**, na druhej strane však môžu predstavovať **nežiaduce udalosti**, ktoré môžu negatívne ovplyvniť dosiahnutie stanovených cieľov.

Organizácia či objekt existujúci v neistom, stále sa meniacom prostredí, musí mať **schopnosť prispôbiť sa, alebo zmeniť** sa v záujme dosiahnutia určitého súladu vlastnej činnosti, vlastných cieľov s podmienkami okolia, ktoré sa menia a ktoré môžu byť zdrojom narušenia stability so všetkými svojimi vplyvmi na jednotlivé faktory širšieho a bezprostredného externého prostredia.

ZLOŽKY PROSTREDIA

Prostredie referenčného objektu (organizácie) možno deliť na (Mika, 2006):

1. **Vonkajšie (externé) prostredie** (okolie, geografická oblasť okolo niečoho, v blízkosti niečoho):
 - a. **globálne prostredie**
 - b. **širšie vonkajšie prostredie** – makroprostredie,
 - c. **bezprostredné** (interakčné, odvetvové) **vonkajšie prostredie** – mezzoprostredie.
2. **Vnútorné (interné) prostredie** – mikroprostredie (vo vnútri niečoho).

Podľa STN ISO 31000:2014 možno externé prostredie rozdeľovať podľa úrovni na:

- *medzinárodnú,*
- *národnú,*
- *regionálnu,*
- *miestnu.*

BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE

Bezpečnostné prostredie je **súbor faktorov vnútorného a vonkajšieho prostredia referenčného objektu**, ktoré ovplyvňujú jeho **bezpečnosť**.

Je ním možné rozumieť **priestor nachádzajúci sa vo vnútri i mimo referenčného objektu, v ktorom sa:**

- *realizujú a stretávajú jeho bezpečnostné záujmy so záujmami iných aktérov,*
- *uskutočňujú bezpečnostné vzťahy a procesy, ktoré majú významný vplyv na úroveň bezpečnosti.*

Bezpečnostné prostredie je dynamickým komplexom tvoreným:

- **geografickou charakteristikou referenčného objektu,**
- **aktérmi bezpečnostného prostredia a ich vzájomnými vzťahmi** – subjekty, ktoré sa v ňom nachádzajú a pôsobia a majú rôzne zábery, záujmy, vzťahy, vykonávajú rôzne činnosti,
- **existenciou a pôsobením vonkajších a vnútorných bezpečnostných rizík** – ďalšie podmienky a činitele (faktory), ktoré rozličným spôsobom priamo i nepriamo ovplyvňujú stav bezpečnosti.

Z hľadiska geografického a geopolitického rozsahu je definované bezpečnostné prostredie SR:

- *globálne (celosvetové),*
- *európske (euroatlantické),*
- *regionálne (stredoeurópske),*
- *vnútroštátne.*

ŠTRUKTÚRA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

Štruktúra bezpečnostného prostredia bude vždy závislá od **charakteru a štruktúry referenčného objektu.**

Čím väčšia a zložitejšia bude štruktúra referenčného objektu, tým aj geografické hranice i štruktúra prostredia budú rozsiahlejšie, napr. bezpečnostné prostredie samostatného objektu bude mať iný charakter a dosah, ako bezpečnostné prostredie organizácie (podniku, obce, mesta apod.) alebo ako bezpečnostné prostredie okresu, kraja, štátu.

Vo výkladovom slovníku terminológie bezpečnostného manažmentu sa **bezpečnostné prostredie** rozdeľuje na:

- a. **Vonkajšie (externé) bezpečnostné prostredie** – zahŕňajúce okolie referenčného objektu, konkrétnu lokalitu, mesto a jeho štvrte, obec, a pod.
- **vzdialené vonkajšie bezpečnostné prostredie.**
- **bližšie (interakčné) vonkajšie bezpečnostné prostredie.**
- b. **Vnútorné (interné) bezpečnostné prostredie** - vymedzené sociálnymi a fyzikálnymi činiteľmi vzťahujúcimi sa k objektu, ktorý má byť chránený.

VONKAJŠIE (EXTERNÉ) PROSTREDIE

Externé súvislosti predstavujú **vzťah organizácie k externému prostrediu**, v ktorom organizácia chce dosiahnuť svoje zábery.

Externé súvislosti podľa STN 31000 predstavujú **externé prostredie**, v ktorom organizácia chce dosiahnuť svoje zábery.

Z podnikateľského hľadiska môžu **faktory externého prostredia** predstavovať **príležitosti**, na druhej strane však môžu pre podnikanie znamenať **nebezpečenstvá**, ktoré prinášajú straty.

Hodnotenie externých súvislostí organizácie môže zahŕňať:

- a. **Faktory prostredia na medzinárodnej, národnej, regionálnej alebo miestnej úrovni:**
 - *sociálne faktory,*
 - *politické faktory,*
 - *právne faktory,*
 - *kultúrne faktory*
 - *ekonomické a finančné faktory,*
 - *technické faktory.*
 - *prírodné faktory,*
 - *ekologické faktory,*

- **konkurenčné faktory.**
- b. **Kľúčové motívy a trendy, ktoré ovplyvňujú ciele organizácie:**
- c. **Vzťahy, vnímanie a hodnoty externých zainteresovaných účastníkov,**
- d. **Faktory, ktoré majú vplyv na bezpečnosť:**
 - **geografické faktory okolia,**
 - **zdroje mimoriadnych udalostí,**
 - **kriminalisticko-bezpečnostné faktory.**
- e. **a pod.**

SOCIÁLNE FAKTORY

Sociálne faktory súvisia so *spôsobom života ľudí vrátane životných hodnôt*, patria sem najmä:

- **viera, náboženstvo, sekularizácia,**
- **hodnoty a názory ľudí** v prostredí, skupinové názory ľudí na spoločenské problémy,
- **životný štýl ľudí, podmienky pre rekreáciu a využitie voľného času, dĺžka materskej dovolenky,**
- **vývoj základných demografických ukazovateľov v okolí** – počet a štruktúra obyvateľstva, demografická krivka prírastku, priemerná dĺžka života, hustota obyvateľstva, rodinné faktory, zmeny vo vekovej štruktúre obyvateľstva, zmeny v počte členov rodiny, geografické rozloženie populácie, zmeny v pracovnom postavení.
- **diferenčné ukazovatele**, ktoré charakterizujú populáciu podľa príslušnosti k skupine, napr. podľa národnosti alebo náboženstva, počet migrantov,
- **sociálna diferenciácia obyvateľstva** – do vrstiev a skupín, ktoré sa líšia svojím podielom na majetku a službách, prístupom k moci a výškou svojej prestíže: príjmová nerovnosť, nerovnosť bohatstva, nerovnosť v spotrebe, statusová nerovnosť, nerovnosť v schopnostiach, vo vzdelaní a v prístupe k vzdelaniu, nerovnosť na trhu práce, nerovnosť životných podmienok a ich riziká a pod.
- **štruktúra školstva** v regióne, rast úrovne vzdelávania a vzdelanosti, záujem o celoživotné vzdelávanie a jeho ponuka,
- **masmédiá,**
- **a pod.**

FAKTORY VONKAJŠIEHO PROSTREDIA

Politické faktory predstavujú najmä:

- stabilita vlády a jej prístup k podnikaniu,
- zahraničná orientácia a politika, zahranično-obchodné rozhodnutia
- sústavy daní, právne predpisy vymedzujúce minimálnu mzdu, cenové regulácie, opatrenia, ktorých cieľom je ochrana ekonomickej stability krajiny, zamestnancov, zákazníkov, verejného záujmu a životného prostredia,
- vznik záujmových skupín na ochranu verejného záujmu.,

Právne faktory predstavujú najmä:

- *právne a etické normy, zákony v oblasti podnikania, antimonopolné zákony, ekologické právne predpisy,*
- *vymožiteľnosť práva, zmeny v posilnení postavenia kontrolných orgánov, ktoré svojou činnosťou dohliadajú na dodržiavanie zákonov.*

Kultúrne faktory ovplyvňujú *základné hodnoty spoločnosti, postoje, záluby a správanie*, napr.:

- *pretrvávanie základných hodnôt,*
- *zmeny sekundárnych hodnôt,*
- *subkultúry (skupiny ľudí s rovnakými hodnotovými systémami).*

FAKTORY VONKAJŠIEHO PROSTREDIA

Ekonomické a finančné faktory sú v makroprostredí **rozhodujúce**, charakterizujú sa veličinami ako sú:

- veľkosť štátneho rozpočtu,
- trendy v raste hrubého národného produktu,
- menový kurz,
- priame úrokové miery, všeobecná dostupnosť úverov,
- miera inflácie,
- miera nezamestnanosti,
- úroveň použiteľného príjmu, zmeny v štruktúre výdavkov obyvateľstva,
- fluktuácia akciového trhu,
- obchodný deficit,

Technické faktory predstavujú najmä:

- neohraničené možnosti vo vývoji vedy,
- rozpočet na výskum a vývoj, výskumné ústavy, výskumno-vývojové základne, technologické parky, inovačné centrá,
- počet novoobjavených, ale hlavne novozavedených technológií umožňujúcich veľké inovácie,
- vynálezy a inovácie prinášajúce nové možnosti pre tvorbu nových výrobkov, zlepšovanie existujúcich výrobkov a pre zmenu výrobných a marketingových postupov,
- miniaturizácia a zvyšovanie výkonu informačných technológií, automatizácia a robotizácia,
- použitie e-biznisu,
- zvýšené regulačné zásahy v záujme ochrany spotrebiteľa.

FAKTORY VONKAJŠIEHO PROSTREDIA

Prírodné faktory

- predstavujú **súbor prírodných vplyvov**: dážď, voda, vietor, striedanie teplôt, slnečné žiarenie a UV žiarenie, prach, emisie (chemické pôsobenie) a pod.
- **z geografického hľadiska sem patria prírodné zdroje**, ktoré sa využívajú ako vstupy, dnes existujú štyri skupiny trendov: *nedostatok prírodných surovín, zvýšené energetické náklady, zvýšenie stupňa znečistenia škodlivinami, štátne zásahy v riadení prírodných zdrojov.*

Ekologické faktory predstavujú najmä **produkciu ekologicky škodlivých látok**:

- znečistenie základných životných potrieb ako vzduch, pôda a voda,
- nešetrná exploatacia prírodných zdrojov,
- nešetrné zásahy do ekosystémov krajiny,
- nesprávne zaobchádzanie s odpadom,
- a pod.

Konkurenčné faktory predstavujú **rôzne firmy a organizácie**, s ktorými organizácia súperí o zákazníkov a zdroje a voči ktorým organizácia potrebuje dosiahnuť konkurenčné výhody.

- **konzistentní** konkurenti produkujú rovnaké alebo podobné produkty a služby,
- **nekonzistentní** sú odlišné a pritom si konkurujúce organizácie, voči obom potrebuje organizácia dosahovať konkurenčné výhody.

FAKTORY, KTORÉ MAJÚ VPLYV NA BEZPEČNOSŤ

Geografické faktory okolia organizácie, ktoré môžu mať vplyv na bezpečnosť:

- **vymedzenie územia**, v ktorom je organizácia dislokovaná – *obec, mesto, sídlisko, hustota osídlenia, typ okolitej zástavby, a pod.,*

- **geografický opis okolia** – *okolitý terén, členitosť a morfológia územia, prístupové komunikácie, prírodné prekážky a pod.*

Zdroje mimoriadnych udalostí:

- **zdroje živelných pohrôm:** *prírodné a hydrologické podmienky v danom prostredí, priehradý, vodné nádrže, vodné toky, sopky, lavínové terény, a pod.,*
- **zdroje havárií a katastrof:** *stabilné i mobilné zdroje priemyselných havárií, sklady nebezpečných látok, elektrárne, ropovody, plynovody, bane, huty, a pod.,*
- **zdroje terorizmu,**
- **zdroje závažného ohrozenia zdravia:** *zdroje radiácie, biologické nebezpečenstvá, zdroje prenosného ochorenia, zdroje chemických látok ohrozujúcich život, zdravie, životné prostredie a majetok, únik mikroorganizmov alebo toxínov z uzavretých priestorov a pod.*

FAKTORY, KTORÉ MAJÚ VPLYV NA BEZPEČNOSŤ

Kriminalisticky bezpečnostné faktory:

- a. **kvantitatívne a kvalitatívne ukazovatele kriminality** v posudzovanom prostredí a jeho okolí:
 - **fenomenológia kriminality** – *javová stránka kriminality, jej stav, štruktúra, dynamika, intenzita, skupiny a typy páchatel'ov (pohlavie, vek, sociálny, resp. ekonomický status páchatel'ov a pod., priestorový výskyt kriminality,*
 - **etiológia kriminality** – *súhrn príčin a podmienok podieľajúcich sa na vzniku kriminality.*
- b. **stav na úseku bezpečnosti osôb, majetku a životného prostredia:**
 - *právne normy, zákony a iné predpisy v oblasti bezpečnosti,*
 - *dislokácia policajno-bezpečnostných orgánov (policajný zbor, colná správa, súkromné bezpečnostné služby, obecná polícia), možnosť ich zapojenia do ochrany objektu (hliadkovanie, nepravidelné kontroly, pripojenie na pult centralizovanej ochrany, a pod.),*
 - *možnosti využitia zásahových jednotiek pri ochrane organizácie, predovšetkým s ohľadom na čas zásahu,*
 - *projekty prevencie kriminality,*
 - *štatistické ukazovatele objasnenosti kriminálnych deliktov, ktoré prezentujú úspešnosť boja s kriminalitou,*
 - *právne vedomie občanov, postoj občanov voči kriminalite, názory na stav a zaistenie ich bezpečnosti, miera tolerancie občanov voči jednotlivým druhom kriminality, spolupráca s policajno-bezpečnostnými orgánmi, vplyv samosprávy na stav kriminality.*

VNÚTORNÉ (INTERNÉ) PROSTREDIE

Interné súvislosti predstavujú **vnútorné prostredie**, v ktorom organizácia chce dosiahnuť svoje zámery.

Interné súvislosti môžu podľa STN 31000 obsahovať:

- **riadenie, organizačnú štruktúru, úlohy a zodpovednosť,**
- **politiku, ciele a stratégiu,** ktoré sa využívajú na ich dosiahnutie,
- **spôsobilosť v zmysle zdrojov a vedomostí** (napr. kapitál, čas, ľudia, procesy, systémy a technológie),
- **informačné systémy, tok informácií, a rozhodovacie procesy** (oficiálne i neoficiálne),
- **vzťahy s internými zainteresovanými účastníkmi,** ich vnímanie a hodnoty,
- **kultúru organizácie,**

- *normy, návody a modely* prijaté organizáciou,
- *formu a rozsah zmluvných vzťahov*,
- iné skutočnosti.

KULTÚRA ORGANIZÁCIE

Kultúra organizácie (podniková kultúra) – jadro vnútorného prostredia, predstavuje systém spoločných hodnôt, názorov a presvedčení členov organizácie, ktoré sú v organizácii všeobecne uznávané a podľa ktorých sa správajú bežní pracovníci i manažéri.

Spoločne uznávané hodnoty (shared value), symboly kultúry (vysoké a nízke), štruktúra vzťahov (formálne, neformálne), hlavná kultúra a subkultúry, a pod., majú podstatný vplyv na úspech či neúspech rôznych podnikateľských zámerov, stratégií a zmien v organizácii.

Silné kultúry sú také, v ktorých sú kľúčové hodnoty hlboko zakorenené a všeobecne rešpektované, majú väčší vplyv na organizáciu než kultúry slabé.

Čím viac zamestnanci akceptujú kľúčové hodnoty organizácie, tým väčšiu záväznosť tieto hodnoty majú a tým je kultúra silnejšia.

Pôvodným zdrojom kultúry organizácie sú obvykle *vízie a poslania ich pôvodných zakladateľov*, ktorí mali pôvodnú myšlienku, ako ich zrealizovať.

Medzi **najvýznamnejšie spôsoby prenosu kultúry organizácie na zamestnancov** patria:

- **historické udalosti** (o zakladateľoch, o významných osobách, a reakciách na chyby a pod.),
- **rituály** (opakované postupy pre aktivity, ktoré vyjadrujú a posilňujú hodnoty, ktoré platia v organizácii, jej najdôležitejšie ciele a oceňujú tie, ktoré sú pre organizáciu najdôležitejšie,
- **symboly** (usporiadanie zariadenia, oblečenie zamestnancov, používané automobily, lietadlá organizácie, nábytok, zdravotnícka starostlivosť, rekreačné zariadenia),
- **jazyk** (mnoho organizácií a oddelení používa vo svojom vnútri svoj špecifický jazyk – skratky, slang atď.).

BEZPEČNOSTNÁ KULTÚRA ORGANIZÁCIE

Bezpečnostná kultúra je jadrom vnútorného bezpečnostného prostredia.

Je to spôsob, *akým je bezpečnosť vnímaná a uplatňovaná na pracovisku* a často odráža „postoje, názory, predstavy a hodnoty, ktoré zamestnanci zaujímajú vo vzťahu k bezpečnosti

Predstavuje *súbor trvalých hodnôt a postojov týkajúcich sa bezpečnostných otázok, spoločných pre všetkých členov na každej úrovni organizácie*.

Týka sa rozsahu, v ktorom každý jednotlivec a každá skupina organizácie:

- si uvedomuje riziká a neznáme nebezpečenstvá, spôsobené svojou vlastnou činnosťou,
- sa neustále správa tak, aby sa zachovala a zvyšovala bezpečnosť,
- je ochotná a schopná prispôsobiť sa otázkam bezpečnosti,
- je ochotná komunikovať o bezpečnostných problémoch,
- trvalo vyhodnocuje správanie súvisiace s bezpečnosťou.

Dobrá bezpečnostná kultúra musí byť podporovaná najmenej štyrmi faktormi:

- záväzok hlavného manažmentu na riadenie bezpečnosti,
- schopnosť zaobchádzania s rizikami a starostlivosť o ich dopady na ľudí,
- reálne a flexibilné normy a pravidlá o rizikách,
- neustále využitie v praxi prostredníctvom monitorovania, analýzy a systémov spätnej väzby

• 4. SEKTOR BEZPEČNOSTI V ORGANIZÁCI SEKTORY V ORGANIZÁCI

Podľa pravidiel slovenského pravopisu úsek väčšieho celku (ekonomického, územného, stavebného a podobne) sa nazýva **sektor**, potom možno na základe jednotlivých činností organizačnú štruktúru organizácie členiť na jednotlivé sektory, napr.:

- *výrobný,*
- *finančný,*
- *investičný,*
- *marketingový,*
- *dopravný,*
- *personálny,*
- *administratívny,*
- *informačný,*
- *výskumu a vývoja,*
- *údržby, servisu a revízií,*
- *energetický,*
- *služieb, a pod.*

Bezpečnosť pre jednotlivé sektory je zakotvená v právnych bezpečnostných normách, ktoré musí spĺňať každá právnická i podnikajúca fyzická osoba.

SEKTOR BEZPEČNOSTI ORGANIZÁCIE

Veľmi dôležitým sektorom v organizácii je **sektor bezpečnosti**, ktorý:

- rieši *ochranu všetkých aktív organizácie,*
- zasahuje *do všetkých hlavných a podporných činností v organizácii,* v ktorých tak vznikajú jednotlivé *podsektory bezpečnosti.*

Rozsah bezpečnostných činností sa odvíja najmä od *veľkosti a zložitosti organizácie*, preto oblasti, na ktoré sa zameriavajú, budú rôzne, najmä v závislosti na účele organizácie.

Dôležitosť týchto bezpečnostných činností a opatrení je však *vo všetkých sektoroch organizácie rozhodujúca.*

Sektor bezpečnosti:

- *súhrn jednotlivých komponentov bezpečnostnej štruktúry organizácie, fungovanie ktorých má byť založené na jej celkovej bezpečnostnej politike.*
- predstavujú ho **špeciálne vytvorené subjekty bezpečnosti** alebo súbory subjektov (oblasti), ktorých hlavným **cieľom** je *dosiahnutie, zaistenie a upevňovanie trvalej celkovej bezpečnosti osôb, majetku a životného prostredia* v organizácii.
- zahŕňa **všetky odvetvia ľudskej činnosti**, ktorých podstatou je poskytovanie práce, vedomostí, finančných prostriedkov, infraštruktúry, výrobkov alebo ich vzájomná kombinácia.

OBSAH SEKTORU BEZPEČNOSTNI ORGANIZÁCIE

Súčasťou sektoru bezpečnosti organizácie vystupujú ako aspekty **komplexne ponímanej bezpečnosti organizácie** (komplexná bezpečnosť organizácie = súčet úrovní bezpečnosti jednotlivých podsektorov, oblastí a zložiek sektoru bezpečnosti organizácie).

Jadrom sektora bezpečnosti organizácie a jeho jednotlivých subsystémov je **Systém manažérstva bezpečnosti organizácie.**

Sektor bezpečnosti organizácie je možné **podľa subjektov ochrany** rozdeliť na niekoľko **podsektorov**, ktoré sa obvykle, v rôznej intenzite, vyskytujú vo všetkých druhoch organizácií:

- a. **Bezpečnosť osôb a majetku.**

- b. **Bezpečnosť životného prostredia (environmentálna bezpečnosť).**
- c. **Bezpečnosť podnikania (podnikateľská bezpečnosť).**

Tieto podsektory je možné pri samostatnom posudzovaní nazývať tiež ako **sektory**.

BEZPEČNOSŤ OSÔB A MAJETKU

Bezpečnosť osôb a majetku je *najširším podsektorom sektoru bezpečnosti organizácie*.

Medzi kľúčové **oblasti podsektora bezpečnosť osôb a majetku** v organizáciách môžu byť zaradené najmä:

- 1. **Fyzická bezpečnosť.**
- 2. **Požiarna bezpečnosť.**
- 3. **Bezpečnosť práce.**
- 4. **Bezpečnosť prevádzky** (činností na tvorbu produktov alebo poskytovanie služieb).
- 5. **Informačná bezpečnosť** – bezpečnosť a ochrana utajovaných skutočností nad rámec osobných údajov, v zmysle ochrany zákonom alebo zmluvne chránených či cenných informácií.
- 6. **Počítačová bezpečnosť (Bezpečnosť IKT)** – v zmysle použitia a nastavení hardvéru a softvéru, vrátane špeciálnych prostriedkov (napr. ochrana, či nasadenie sledovania a odpočúvania).
- 7. **Bezpečnosť a ochrana vnútorného poriadku.**
- 8. **Ďalšie možné oblasti bezpečnosti organizácie.**

BEZPEČNOSŤ OSÔB A MAJETKU

Okrem uvedených oblastí bezpečnostného sektoru, ktoré sa vyskytujú prakticky vo všetkých organizáciách, existujú aj oblasti bezpečnosti v podsektore bezpečnosti osôb a majetku, ktoré sa vyskytujú len **v určitých špeciálnych organizáciách a objektoch**, napr.:

- **bezpečnosť kritickej infraštruktúry** – bezpečnosť objektov v sektoroch kritickej infraštruktúry,
- **jadrová bezpečnosť** – *technický stav a spôsobilosť jadrového zariadenia alebo prepravného zariadenia* ako aj *schopnosť ich obsluhy zabrániť nedovolenému úniku rádioaktívnych látok alebo ionizujúceho žiarenia* do pracovného prostredia alebo do životného prostredia a schopnosť predchádzať udalostiam a zmierňovať následky udalostí v jadrových zariadeniach alebo pri preprave rádioaktívnych materiálov.

ZLOŽKY V OBLASTIACH PODSEKTORU BEZPEČNOSŤ OSÔB A MAJETKU

- 1. **Fyzická bezpečnosť:**
 - a. **fyzická bezpečnosť osôb** – ochrana *osôb* pred úmyselným fyzickým a nefyzickým napadnutím:
 - fyzická bezpečnosť dôležitých osôb (*bodyguarding*),
 - bezpečnosť zamestnancov pred fyzickým a nefyzickým násilím,
 - bezpečnosť zamestnancov pred diskrimináciou.
 - b. **fyzická bezpečnosť objektov** – ochrana *objektov a majetku v nich* (inéno než sú utajované skutočnosti) pred úmyselným fyzickým napadnutím:
 - fyzická bezpečnosť priestorov organizácie,
 - fyzická bezpečnosť samostatného objektu.
 - c. **bezpečnosť objektov kritickej infraštruktúry** – ochrana *špecifických objektov kritickej infraštruktúry* :
 - bezpečnosť objektov osobitnej dôležitosti,
 - bezpečnosť ďalších dôležitých objektov.

ZLOŽKY V OBLASTIACH PODSEKTORU BEZPEČNOSŤ OSÔB A MAJETKU

2. **Protipožiarna bezpečnosť** (požiarna bezpečnosť) – *schopnosť brániť stratám na životoch a zdraví osôb, poprípade zvierat a stratám na majetku v prípade požiaru* :
 - a. *ochrana pred požiarom,*
 - b. *protipožiarna bezpečnosť stavieb.*
3. **Bezpečnosť práce** – *ochrana osôb v pracovnom procese a prostredí pred náhodnými rizikami (fyzikálne, mechanické, ergonomické, biologické, chemické):*
 - a. *bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci,*
 - b. *bezpečnosť technických zariadení,*
 - c. *bezpečnosť pracovného prostredia a pracovných podmienok (hygiena práce).*

ZLOŽKY V OBLASTIACH PODSEKTORU BEZPEČNOSŤ OSÔB A MAJETKU

4. **Bezpečnosť prevádzky** (činností na tvorbu produktov alebo poskytovanie služieb):
 - a. *bezpečnosť technických zariadení:*
 - **technická bezpečnosť technických zariadení** – *stav bezporuchovej a neohrozenej činnosti* (bezpečné prevádzkovanie, spoľahlivosť, použiteľnosť, vykonávanie kontroly a údržby) technického zariadenia.
 - **pracovná bezpečnosť technických zariadení** – *vlastnosť neohrozovať ľudské zdravie, majetok alebo životné prostredie* pri plnení funkcie, na ktorý bol predurčený, v stanovenej dobe a za stanovených podmienok.
 - **prevádzková (funkčná) spoľahlivosť technických zariadení.**
 - b. *bezpečnosť plynulosti podnikania* – *bezpečnosť kľúčových výrobných a nevýrobných činností (podnikateľských) na tvorbu produktov alebo poskytovanie služieb, ktoré prerušením pre poruchu alebo haváriu môžu spôsobiť značné straty,*
 - c. *prevencia závažných priemyselných havárií* – *prevencia v podnikoch s prítomnosťou nebezpečnej látky a na obmedzovanie ich následkov na zdravie ľudí, životné prostredie a majetok.*
 - d. *jadrová bezpečnosť* – *stav a schopnosť jadrového zariadenia alebo prepravného zariadenia a ich obsluhy zabrániť nekontrolovanému rozvoju štiepnej reťazovej reakcie alebo nedovolenému úniku rádioaktívnych látok, alebo ionizujúceho žiarenia do pracovného prostredia, alebo do životného prostredia a obmedzovať následky nehôd a havárií jadrových zariadení, alebo následky udalostí pri preprave rádioaktívnych materiálov*

ZLOŽKY V OBLASTIACH PODSEKTORU BEZPEČNOSŤ OSÔB A MAJETKU

5. Informačná bezpečnosť

Ochrana utajovaných skutočností <i>ochrana informácií v akejkoľvek forme (elektronické, fyzické, a iné) pred úmyselným alebo náhodným napadnutím či zneužitím:</i>	Bezpečnosť informačných systémov <i>ochrana utajovaných skutočností v informačných systémoch verejnej správy:</i>	Bezpečnosť dôležitých informácií <i>ochrana dôležitých informácií v dokumentoch a informačných systémoch</i>
<ul style="list-style-type: none">• administratívna bezpečnosť• personálna bezpečnosť• priemyselná bezpečnosť• bezpečnosť technických prostriedkov• fyzická bezpečnosť a objektová bezpečnosť• šifrová ochrana informácií.	<ul style="list-style-type: none">• bezpečnosť informačných systémov verejnej správy,• bezpečnosť informačných systémov poskytovateľov elektronických služieb,• trestnoprávna zodpovednosť za porušenie bezpečnosti informačných systémov.	<ul style="list-style-type: none">• ochrana osobných údajov,• ochrana obchodného tajomstva,• ochrana bankového tajomstva,• ochrana listového tajomstva,• ochrana autorských práv,• ochrana pred odpočúvaním,• ochrana súkromia pred nevyžiadanými správami,• ochrana súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov,• elektronický podpis a elektronická pečať.

ZLOŽKY V OBLASTIACH PODSEKTORU BEZPEČNOSŤ OSÔB A MAJETKU

6. Počítačová bezpečnosť (Bezpečnosť IKT) – ochrana *informačných a telekomunikačných technológií* pred úmyselným alebo náhodným poškodením:
 - a. fyzická bezpečnosť (*bezpečnosť informačného systému a jeho častí*),
 - b. počítačová bezpečnosť (*bezpečnosť technického a programového vybavenia*),
 - c. komunikačná bezpečnosť,
 - d. bezpečnosť dát (*informačná bezpečnosť alebo technická bezpečnosť informačného systému*),
 - e. režimová bezpečnosť,
 - f. personálna bezpečnosť.
7. Bezpečnosť a ochrana vnútorného poriadku:
 - a. ochrana vnútorného poriadku v zmysle organizačných dokumentov a režimových opatrení,
 - b. manažérstvo bezpečnostných incidentov.

OBLASTI PODSEKTORA PODNIKATEĽSKEJ BEZPEČNOSTI

Z hľadiska podnikateľskej činnosti sa v organizáciách vyskytuje aj množstvo **oblastí podsektora podnikateľskej bezpečnosti**, ktoré sú závislé na podnikateľských rizikách, napr.:

- ekonomická bezpečnosť,
- finančná bezpečnosť,
- bezpečnosť produkcie,
- projektová bezpečnosť,
- ochrana proti podvodom a zneužitiu (*Fraud management*),
- a ďalšie oblasti bezpečnosti podnikateľskej činnosti.

• 5.FYZICKÁ BEZPEČNOSŤ FYZICKÁ BEZPEČNOSŤ OSÔB

Fyzická bezpečnosť osôb môže byť narušená rôznymi **personálnymi bezpečnostnými incidentmi**, ktoré znamenajú *fyzické narušenie osobnej bezpečnosti*, napr. *napadnutie; lúpež; ublíženie na zdraví; usmrtenie; útok na verejného činiteľa; útok na orgán verejnej moci; branie rukojemníkov; teroristický útok; písomné zasielanie potenciálne nebezpečných látok, napr. „biely prášok“; prenasledovanie a napadnutia; ale v niektorých prípadoch aj diskriminácia, sexuálne obťažovanie; sexuálne násilie a zneužívanie a znásilnenie.*

Fyzická ochrana osôb je v organizácii zameraná najmä na ochranu:

- ☐ zamestnancov pred fyzickým násilím a diskrimináciou,
- ☐ hlavných predstaviteľov manažmentu organizácie (môže zahŕňať aj prehliadku zameranú na odhalenie odpočúvacích zariadení a sledovanie osôb – detektívna služba),
- ☐ klientov pri:
 - obchodných rokovaniach, dražbách, aukciách,
 - preprave finančných hotovostí a iných cenností,
 - sprevádzaní pri služobných cestách,
 - poskytnutí autoservisu s vodičom vrátane osobnej ochrany,
 - vytváraní a aktivovaní podporného tímu na osobnú ochranu.
- ☐ osôb pri preprave finančných hotovostí a iných cenností – bezpečnosť prepravy cenností predstavuje komplex činností zameraných na odvrátenie alebo zmenšenie rizík, resp. prejavov hrozby bezpečnostných incidentov, ktoré by sa mohli vyskytnúť v priebehu prepravy cenností.

BEZPEČNOSŤ ZAMESTNANCOV PRED FYZICKÝM NÁSILÍM

Násilie predstavuje veľmi zložitý fenomén, zahŕňajúci širokú škálu prejavov a etiologických (zdravotných) príčin, takže jeho **jednotná a ucelená definícia neexistuje**.

Násilie možno **deliť podľa rady kritérií** (napr. podľa spôsobu vykonania, príčin vzniku, dĺžky trvania, aktérov i obetí, následkov pre účastníkov, očakávania či neočakávania vzniku a pod.)

Násilie na pracovisku zahŕňa rôzne fyzické a verbálne útoky, takéto situácie zahŕňajú, ale nie sú obmedzené na:

- obmedzovanie osobnej slobody, ohováranie, vydieranie, donútenie, hrubý nátlak, poškodzovanie cudzích práv,
- obmedzovanie slobody vyznania, porušovanie slobody združovania a zhromažďovania,
- zneužitie právomoci, korupcia, úplatkárstvo, úžera, vydieranie,
- neoprávnené nakladanie s osobnými údajmi
- iné formy násilia.

BEZPEČNOSŤ ZAMESTNANCOV PRED DISKRIMINÁCIOU

Slovensko prijalo tzv. **Antidiskriminačný zákon** č. 365/2004 Z. z., ktorý vychádza z antidiskriminačných smerníc Európskej únie (smernica Rady Európy 2000/43/ES, smernica Rady Európy č. 2000/78/ES).

Tento zákon rieši problematiku diskriminácie predovšetkým **v oblasti sociálneho zabezpečenia, zdravotnej starostlivosti, vzdelávania, pracovnoprávných vzťahov a poskytovania tovarov a služieb** a ukladá povinnosť dodržiavať **zásadu rovnakého zaobchádzania**.

Diskriminácia je také konanie, *keď sa v tej istej situácii zaobchádza s jedným človekom* (skupinou ľudí, organizáciou, krajinou, skupinou krajín) *inak než s iným človekom* (skupinou ľudí, organizáciou, krajinou, skupinou krajín) na základe jeho odlišnosti napr. rasového alebo etnického pôvodu, vierovyznania, veku, rodu, pohlavia, alebo sexuálnej orientácie, pričom rozhodovanie o tom, či došlo alebo nedošlo ku diskriminácii, sa uskutočňuje na základe toho, či existuje príčinná súvislosť medzi znevýhodnením a použitím kritéria pre rozlišovanie.

BEZPEČNOSŤ ZAMESTNANCOV PRED DISKRIMINÁCIOU

Za diskrimináciu z dôvodu:

- **pohlavia** sa považuje aj diskriminácia z dôvodu tehotenstva alebo materstva, ako aj diskriminácia z dôvodu pohlavnej alebo rodovej identifikácie,
- **rasového pôvodu, národnostného alebo etnického pôvodu** sa považuje aj diskriminácia z dôvodu vzťahu k osobe určitého rasového pôvodu, národnostného alebo etnického pôvodu,
- **náboženského vyznania alebo viery** sa považuje aj diskriminácia z dôvodu vzťahu k osobe určitého náboženského vyznania alebo viery a aj diskriminácia fyzickej osoby bez náboženského vyznania,
- **zdravotného postihnutia** sa považuje každé obmedzovanie, rozlišovanie či znevýhodňovanie ľudí so zdravotným postihnutím, ktoré vyúsťuje do znemožnenia užívania ich práv v politickej, hospodárskej, sociálnej, kultúrnej, či občianskej oblasti na rovnakom základe s ostatnými.

BEZPEČNOSŤ PRVKOV KRITICKEJ INFRAŠTRUKTÚRY

Smernica Rady 2008/114/ES definuje **kritickú infraštruktúru** ako **zložku, systém alebo ich časť, ktorá je nevyhnutná pre:**

- *zachovanie základných funkcií spoločnosti,*
- *zdravia, ochrany, bezpečnosti, kvality života obyvateľov z ekonomického a sociálneho hľadiska, a ktorej narušenie alebo zničenie by malo závažné dôsledky v členskom štáte z dôvodu nemožnosti zachovať tieto funkcie.*

Sektorom **kritickej infraštruktúry** je časť kritickej infraštruktúry, do ktorej sa zaraďujú prvky kritickej infraštruktúry, sektor môže obsahovať jeden alebo viac podsektorov kritickej infraštruktúry.

Prvkom kritickej infraštruktúry je najmä *inžinierska stavba, služba vo verejnom záujme a informačný systém v sektore kritickej infraštruktúry*, ktorých narušenie alebo zničenie by malo podľa sektorových kritérií a prierezových kritérií *závažné nepriaznivé dôsledky na uskutočňovanie hospodárskej a sociálnej funkcie štátu, a tým na kvalitu života obyvateľov z hľadiska ochrany ich života, zdravia, bezpečnosti, majetku, ako aj životného prostredia.*

Toto zničenie alebo znefunkčnenie môže nastať z dôvodu *veľkej prírodnej alebo technologickej katastrofy, teroristického útoku, extrémnych vplyvov počasia, či z ďalších dôvodov.*

KRITICKÁ INFRAŠTRUKTÚRA

Do kritickej infraštruktúry patria najmä:

- objekty osobitnej dôležitosti:**
 - je *strategický objekt kritickej infraštruktúry, určený vládou SR*, na návrh určených orgánov štátnej správy, orgánov miestnej štátnej správy a samosprávy a iných právnických osôb, ktorého poškodenie alebo zničenie by ohrozilo bezpečnosť štátu a životne dôležité záujmy SR a ktorý podlieha vládou SR schválenému spôsobu ochrany a obrany.
 - podľa Zákona č. 319/2002 Z. z. o obrane SR objekty osobitnej dôležitosti sú *strategické objekty obrannej infraštruktúry, ktorých poškodenie alebo zničenie obmedzí zabezpečenie obrany štátu,*
- ďalšie dôležité objekty**
 - objekt kritickej infraštruktúry určený vládou SR na návrh určených orgánov štátnej správy, orgánov miestnej štátnej správy a samosprávy a iných právnických osôb, ktorého poškodenie alebo zničenie by obmedzilo činnosť ozbrojených síl alebo chod hospodárstva SR, alebo by bezprostredne ohrozilo životy a zdravie osôb, majetok a životné prostredie a ktorý podlieha spôsobu obrany a ochrany schválenému vládou SR.
- vybrané informačné a komunikačné prostriedky,**
- zariadenia na výrobu a zásobovanie vodou, elektrickou energiou, ropou a zemným plynom,**
- ďalšie časti majetku štátu a podnikateľských právnických a fyzických osôb** určené vládou SR, alebo iným kompetentným orgánom štátnej správy, ktoré sú nevyhnutné na zvládnutie krízových situácií, ochranu obyvateľstva a majetku, na zaistenie minimálneho chodu ekonomiky a správy štátu, ako aj jeho vonkajšej a vnútornej bezpečnosti a ktoré treba špeciálne ochraňovať.

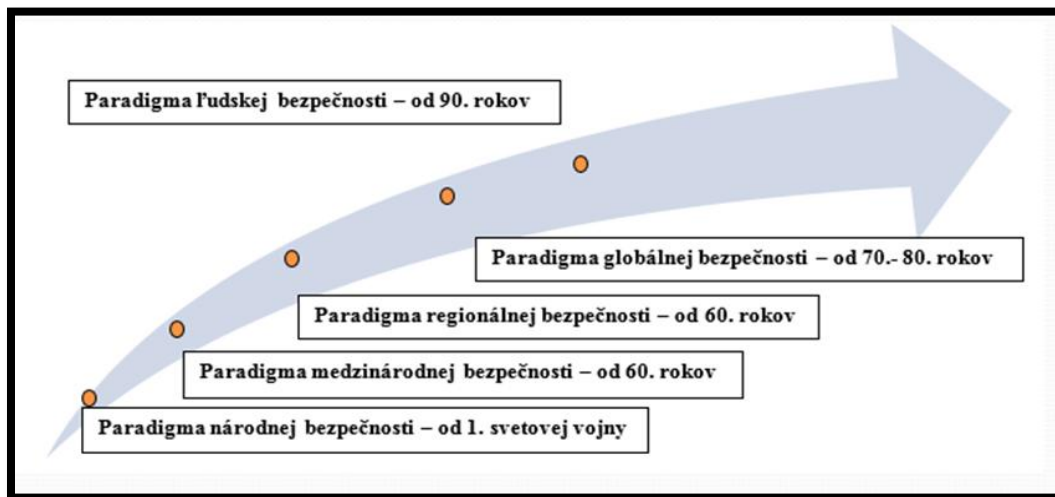
Téma 3: Medzinárodná bezpečnosť

• 1. ÚVOD

Postupný proces rozširovania konceptu bezpečnosti našiel svoj odraz i v medzinárodných vzťahoch a medzinárodnej politike. V priebehu 20. storočia sa postupne vytvorilo päť paradigiem bezpečnosti: *národnej bezpečnosti, medzinárodnej bezpečnosti, regionálnej bezpečnosti, globálnej bezpečnosti, ľudskej bezpečnosti*.

• 2. PARADIGMY BEZPEČNOSTI

PARADIGMY BEZPEČNOSTI

PARADIGMA NÁRODNEJ BEZPEČNOSTI

Prevládla v medzinárodných vzťahoch po 1. svetovej vojne, predpokladá ohrozenie štátu ostatnými štátmi, snaží sa zachovať vlastnú nezávislosť a suverenitu. Štát je najvyššou hodnotou, ktorá vyžaduje ochranu. Štát a národná bezpečnosť sa nikdy ako referenčný objekt z bezpečnostnej analýzy nestratil. Tradičná bezpečnosť sa snaží brániť štát pred vonkajšou agresiou. Walter Lippmann vysvetlil, že bezpečnosť štátu predstavuje schopnosť štátu, aby potlačil útok. Využíva odstrašujúce stratégie na zachovanie integrity štátu a ochrany územia od vonkajšej hrozby (Lippmann, 1943).

PARADIGMA MEDZINÁRODNEJ BEZPEČNOSTI

Vznikla na začiatku 60. rokov v súvislosti s výsledkom Karibskej krízy. Obe veľmoci boli na pokraji jadrovej vojny, kríza ukázala ako ďaleko sú oba štáty ochotné zájsť. Kríza potvrdila vzťah medzi USA a ZSSR, založený na vzájomne zaistenom zničení. Relatívne symetrické existenciálne ohrozenie oboch veľmocí bolo dostatočnou stratégiou na prekonanie jadrového bezpečnostného dilemma. Vznik paradigmy medzinárodnej bezpečnosti a jej prijatie v medzinárodných vzťahoch je možné spojiť s nárastom počtu a vplyvu medzinárodných inštitúcií, fungujúcich ako rámec pre realizáciu a kontrolu kooperatívnych stratégií a záujmom o kontrolu šírenia jadrových zbraní (1963 – *Zmluva o zákaze jadrových skúšok s výnimkou skúšok pod zemským povrchom*). Referenčným objektom ostáva štát.

PARADIGMA REGIONÁLNEJ BEZPEČNOSTI

Vzniká paralelne s medzinárodnou bezpečnosťou, posilnila sa v 2. polovici 50. rokov, kedy sa rada zemí snažila vyviazať zo systémového konfliktu a prehlbovať spoluprácu so susedmi. Paradigma regionálnej bezpečnosti reflektuje napr. teórie bezpečnostných komplexov (B. Buzan). Má dve dimenzie:

1. **teritoriálnu** – vzťahuje sa ku konkrétnemu územiu, kedy v danom regióne majú záujem chrániť svoju bezpečnosť pred hrozbami pochádzajúcimi z iných regiónov, napr. EÚ, Africká únia.
2. **funkcionálnu** – vzťahuje sa ku konkrétnemu sektoru hrozieb, kedy sa skupina štátov cíti rovnako ohrozená – tieto štáty sa spájajú, aby čelili tejto hrozbe, napr. NATO, CENTO, SEATO.

PARADIGMA GLOBÁLNEJ BEZPEČNOSTI

Udalosti v 70. a 80. rokoch potvrdili myšlienku o náraste nepriamych hrozieb (nie je možné určiť konkrétneho pôvodcu ohrozenia), ako sú globalizácia, vojensko-technologická revolúcia, informačná technológia, terorizmus, nadnárodný organizovaný zločin. Manifestom paradigmy sa stala Palmeho správa „Common Security“, ktorá zdôrazňuje vzájomnú prepojenosť a závislosť (nie nutne symetrickú) všetkých svetových regiónov a všetkých štátov. Zaisťovanie spoločnej bezpečnosti predpokladá akciu všetkých členov systému (prekonáva bezpečnostnú dilemu), zahŕňa nielen zaistenie bezpečnosti štátov ale i neštátnych aktérov (ľudstvo, biologické druhy, planéta).

PARADIGMA ĽUDSKEJ BEZPEČNOSTI

Vzniká v 90. rokoch v Programe OSN pre rozvoj (UNDP), podstatou je ochrana individua, jeho života a práv. Hlavnými zástancami tohto konceptu boli UNDP, UNHCR, Kanada, Nórsko, hlavnými odporcami boli chudobné štáty svetovej periferie poukazujúce na nedostatok vlastných zdrojov na zaistenie práv jednotlivca. Formovanie tejto paradigmy možno sledovať na pozadí súčasnej diskusie o právach na humanitárnu intervenciu. Táto intervencia narušuje základné a doteraz akceptované pravidlá Vestfálskeho systému (suverenita, teritorialita) štátov a favorizuje individuum, ktoré je ohrozené štátom.

• 3. ZÁKLADNÉ ROVINY BEZPEČNOSTI

ZÁKLADNÉ ROVINY BEZPEČNOSTI

V súčasnosti sa pojem bezpečnosť týka celej planéty, kontinentu, regiónu, štátu, sociálnej skupiny, mesta (obce), občana, objektu, podniku, majetku alebo informácií. Z hľadiska úrovne, na ktorej sa bezpečnosť posudzuje, je možné bezpečnosť deliť na (Ivančík, 2012):

1. **Medzinárodná bezpečnosť** – taký stav komplexu medzinárodných vzťahov, ktorý jeho subjektom zabezpečuje rovnakú úroveň, bezpečnosť medzinárodného prostredia je vnímaná na najširšej globálnej medzinárodnej úrovni.
2. **Regionálna bezpečnosť** – bezpečnosť regionálnych zoskupení, vnímaná na úrovni rôznych regionálnych zoskupení ako sú napr. EÚ, Africká únia, atď.
3. **Národná bezpečnosť** – bezpečnosť štátu, vnímaná tradične na úrovni štátov ako subjektov medzinárodného práva.
4. **Skupinová bezpečnosť** – bezpečnosť vnútroštátnych skupín, vnímaná na úrovni organizovaných skupín v rámci spoločnosti, záujmových skupín alebo politických strán.
5. **Individuálna bezpečnosť** – osobná bezpečnosť, vnímaná na úrovni jednotlivcov (jednotlivých osôb), nie skupín alebo obyvateľstva.

MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ

Medzinárodná bezpečnosť (*International Security*) predstavuje bezpečnosť medzinárodného prostredia a bezpečnosť regionálnych zoskupení. Globálne bezpečnostné prostredie je určené teritóriom celého sveta a je limitované rovnováhou politických, ekonomických, diplomatických, bezpečnostných, vojenských, sociálnych, kultúrnych, náboženských, hodnotových, etnických a ekologických vplyvov. Regionálne bezpečnostné prostredie je určené regionálnymi hranicami na geopolitickej mape, ktoré vymedzujú teritória susedných,

prípadne aj okolitých štátov. Slovensko existuje v tomto prostredí a jeho bezpečnosť – ako malej krajiny – je vecou stability rozvoja jeho spoločnosti.

MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ

Vo všeobecnom encyklopedickom slovníku je medzinárodná bezpečnosť definovaná ako: „*súbor právnych pravidiel, inštitúcií a opatrení v oblasti medzinárodných vzťahov, ktoré majú zaistiť zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti, pokojný život a rozvoj národov*“. Je to taký stav komplexu medzinárodných vzťahov, ktorý svojím subjektom zabezpečuje rovnakú úroveň národnej bezpečnosti. Utvára sa predovšetkým v interakcii štátov a iných aktérov medzinárodných vzťahov.

Nový systém bezpečnosti vo svete, ktorý je založený na medzinárodných vzťahoch, sa formuje od skončenia studenej vojny, je predovšetkým ovplyvnený:

- nové rozdelenie sveta, kde dominantné postavenie majú USA, Rusko a Čína ako svetové superveľmoci,
- rastúcim vplyvom niektorých medzinárodných organizácií, ktoré na základe dohôd a medzinárodného práva dokážu riešiť spory medzi štátmi mierovými dohodami (napr. NATO, EÚ, Medzinárodný menový fond a Svetová banka, menej však OSN a OBSE)

MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ

- posilňovaním regionálnych mocností (Izrael, Kórea, India, Brazília, atď.),
- kontrolou zbraní hromadného ničenia,
- snahou niektorých štátov získať jadrové zbrane (Irán, KĽDR),
- integráciou a dezintegráciou, rastúcim vplyvom niektorých ekonomicky silných štátov,
- lokálnymi zdrojmi napätia,
- nerovnomerným rozdelením bohatstva,
- historickými zmenami v niektorých arabských štátoch, ktoré môžu priniesť ich demokratizáciu alebo islamizáciu (šírenie islamu a moslimskej populácie do sveta),
- narastajúcim nacionalizmom v mnohonárodných štátoch.

Nový význam a nebezpečnejší charakter získavajú také hrozby ako *terorizmus, nelegálne šírenie zbraní hromadného ničenia, extrémizmus, organizovaný zločin, zlyhávajúce štáty, diktátorské režimy v ich vzájomnej previazanosti*, atď.

REGIONÁLNA BEZPEČNOSŤ

Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe OBSE je **najväčšou existujúcou regionálnou bezpečnostnou organizáciou**, ktorá zahŕňa oblasť Európy, Kaukazu, Strednej Ázie a severnej Ameriky. Spoločným cieľom všetkých účastníckych krajín OBSE je na základe vzájomnej spolupráce udržiavať mier a bezpečnosť v geografickom priestore OBSE. Štáty sa zaviazali rešpektovať ľudské práva a základné slobody, demokraciu, princípy právneho štátu a zabezpečiť sociálnu spravodlivosť a ochranu životného prostredia.

Danú organizáciu v súčasnosti tvorí 57 účastníckych štátov z Európy, Strednej Ázie a Severnej Ameriky vrátane SR. Organizácia OBSE predstavuje komplexný prístup k bezpečnosti, ktorý zahŕňa politicko-vojenské, ekonomické, environmentálne a rovnako aj ľudsko-právne aspekty. Činnosť OBSE pokrýva širokú škálu otázok súvisiacich s bezpečnosťou, vrátane kontroly zbrojenia, ľudských práv, národnostných menšín, demokratizácie, policajných stratégií, boja proti terorizmu, ekonomických a ekologických aktivít.

REGIONÁLNA BEZPEČNOSŤ

Základným dokumentom OBSE je Deklarácia zásad riadiacich vzťahy medzi účastníckymi štátmi Konferencie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe prijatá v Helsinkách v roku 1975. Túto deklaráciu tvorí 10 princípov:

1. Zvrchovaná rovnosť, rešpektovanie práv vyplývajúcich zo zvrchovanosti.
2. Nepoužitie sily alebo hrozby silou.
3. Neporušiteľnosť hraníc.
4. Územná integrita štátov.
5. Mierové riešenie sporov.
6. Nezasahovanie do vnútorných záležitostí.
7. Rešpektovanie ľudských práv a základných slobôd, vrátane slobody myslenia, svedomia, náboženstva a presvedčenia.
8. Rovnoprávnosť a právo národov na sebaurčenie.
9. Spolupráca medzi štátmi.
10. Svedomité plnenie záväzkov podľa medzinárodného práva.

REGIONÁLNA BEZPEČNOSŤ

V snahe dosahovať čo najlepšie výsledky v rámci stanovených cieľov OBSE podporuje tieto aktivity: *Boj proti nezákonnému obchodovaniu; Demokratizácia; Vzdelávanie; Ľudské práva; Práva menšín; Tolerancia a nediskriminácia.*

OBSE má rozsiahly prístup k **politicko-vojenskej dimenzii bezpečnosti**, prostredníctvom ktorej sa snažia dosahovať stanovené ciele v tejto oblasti.

K dosiahnutiu týchto cieľov napomáhajú nasledovné aktivity: *Správa hraníc; Boj proti terorizmu; Kontrola zbrojenia; Vojenská reforma; Polícia; Prevencia konfliktov.*

NÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ

Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu udáva bezpečnosť štátu ako stav, v ktorom sú zachovávané:

- mier, zvrchovanosť, územná celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc,
- fungovanie, stabilita a rozvoj štátu,
- vnútorný demokratický poriadok, základné práva a slobody občanov,
- ochrana životov a zdravia osôb, majetku a životného prostredia.

Vonkajšia bezpečnosť štátu má základnú úlohu zabezpečiť samostatne a v koalícii štátnu zvrchovanosť a územnú celistvosť SR.

NÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ

Vnútorná bezpečnosť štátu znamená taký stav usporiadania a poriadku v krajine, aby v nej mohla bezchybne fungovať demokratická spoločnosť. Je to stav, v ktorom sú na minimálnu mieru eliminované ohrozenia štátu a jeho záujmy zvnútra a štát má vytvorené dostatočné právne prostredie, inštitúcie, zdroje, sily, prostriedky a mechanizmy na riešenie možných krízových situácií. Je to tiež spoločnosťou akceptovaná úroveň demokracie, ekonomickej prosperity, ochrany občanov a uplatňovania právnych noriem, ktorých zabezpečovanie je jednou zo základných funkcií štátu. Pojem bezpečnosť (vo význame vnútornej bezpečnosti) môžeme chápať ako:

- súhrn spoločenských vzťahov, ktoré upravuje právo a ktoré chránia práva a oprávnené záujmy fyzických a právnických osôb, záujmy spoločnosti a ústavné zriadenie republiky,
- faktický stav (úroveň), ako sa tieto vzťahy chránia,
- kategóriu, v ktorej sa chápe bezpečnosť.

NÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ

Verejný poriadok predstavuje takú úroveň spoločenských vzťahov vznikajúcich a prejavujúcich sa v správaní ľudí prevažne na verejnosti a regulovaných sociálnymi normami, ktoré sú podľa charakteru miesta, času a verejnej mienky nevyhnutnou podmienkou pre fungovanie verejnej správy, činnosť právnických a podnikajúcich fyzických osôb, pre život občanov, v súlade so zásadami stanovenými právnym poriadkom, ale aj s názormi spoločnosti na správanie ľudí.

SKUPINOVÁ BEZPEČNOSŤ – BEZPEČNOSŤ VNÚTROŠTÁTNYCH SKUPÍN

Skupinová bezpečnosť je spojená najmä s interakciou sociálnych skupín medzi sebou, ale aj s ďalšími subjektmi pôsobiacimi v bezpečnostnej oblasti. Rôzne konfliktné prvky napätia, ktoré sa môžu stať aj bezpečnostnými problémami môžu vytvárať rozdiely rasové, náboženské, etnické, sociálne, majetkové, kultúrne a iné. Novým zdrojom bezpečnostných hrozieb sa na začiatku 21. storočia stávajú aktivity skupín etnického a konfesijného charakteru, ktoré sa nachádzajú na teritóriách viacerých štátov a snažia sa spájať.

INDIVIDUÁLNA BEZPEČNOSŤ

Osobná (individuálna) bezpečnosť (*Personnel Security*) je stav, ako pociťuje ohrozenie svojej existencie a rozvoja jednotlivcov. Bezpečnosť osoby sa môže chápať ako:

- **fyzická bezpečnosť** – predstavuje bezprostrednú telesnú neporušenosť a neprítomnosť ohrozenia,
- **ekonomická bezpečnosť** – trvalé zabezpečenie základov existencie, ktoré zaistia budúcnosť osoby.

Podľa Maslowovej hierarchie ľudských potrieb po naplnení fyziologických potrieb potrebuje človek pocit istoty: istota zamestnania, istota príjmu a prístupu k zdrojom, fyzická bezpečnosť – ochrana pred násilím a agresiou, morálna a fyziologická istota, istota rodiny, istota zdravia.

INDIVIDUÁLNA BEZPEČNOSŤ

Bezpečnosť pre ľudí neznamená len objektívny stav bez nebezpečenstva a rizika, ako napr. chránené ubytovanie so zaistením zásobovania všetkými potrebami, ale aj subjektívny pocit bezpečia, bez ohľadu na to, či takýto stav existuje. Toto platí pre jednotlivé osoby ale aj pre celé skupiny obyvateľov.

Najdôležitejšie prvky pre dosiahnutie bezpečnosti jednotlivcov tvoria: *ľudské a občianske práva, sociálno-ekonomické podmienky existencie a rozvoj indivíduí.*

Ak sa na úroveň uvedených podmienok neprihliada alebo sa podceňujú, predstavujú ľudské práva iba formálnu záležitosť, ktorá reálne neprispieva pre zaistenie bezpečnosti.

INDIVIDUÁLNA BEZPEČNOSŤ

Téma 4 SÚČASNÉ PROBLÉMY ĽUDSTVA

• 1. ÚVOD

Ľudská civilizácia je na začiatku 21. storočia postavená pred množstvo problémov. Niektoré problémy presahujú svojim rozmerom regionálnu úroveň. Ich príčiny, dôsledky alebo možnosti riešenia sú záležitosťou nadregionálnou či dokonca celosvetovou.

Takéto problémy označujeme ako globálne.

KLESAJÚCA KONCENTRÁCIA STRATOSFÉRICKÉHO OZÓNU

Atmosféra je rozdelená do piatich vrstiev: *troposféra, stratosféra, mezosféra, termosféra a exosféra*. Na vrchole stratosféry (asi 50 km) je koncentrovaný ozón vo vrstve, ktorej hovoríme ozónová vrstva. Teplota je tu vyššia než v troposfére (vrstva najbližšia zemskému povrchu), pretože ozón zachytáva veľké množstvo škodlivých ultrafialových slnečných lúčov. V ozónosfére prebieha neustály kolobeh vzniku a zániku ozónu. Za prítomnosti slnečného žiarenia tu dochádza k fotochemickým procesom, ktorých výsledkom je vyššia koncentrácia ozónu. Pre život na Zemi je najdôležitejší fakt, že sa pri týchto procesoch zachytáva väčšina ultrafialového žiarenia a viditeľné svetlo sa prepúšťa na zemský povrch.

KLESAJÚCA KONCENTRÁCIA STRATOSFÉRICKÉHO OZÓNU

Od roku 1970 pozorujeme stenšovanie ozónovej vrstvy v oblasti celej zemegule. Je to spôsobené civilizačnými vplyvmi. V súčasnosti poznáme viac ako 200 chemických reakcií procesu rozkladu ozónu. Hlavnou príčinou úbytku sú zlúčeniny chlóru, brómu, a fluóru, ktoré v stratosfére rozkladajú ozón. Sem sa dostávajú predovšetkým v podobe freónov. To je obchodný názov zlúčenín používaných napr. na chladenie (chladničky, mrazničky, klimatizácia), ale aj ako hnací plyn sprejov.

STÚPAJÚCA KONCENTRÁCIA SKLENÍKOVÝCH PLYNOV V ATMOSFÉRE

Skleníkový efekt je názov pre jav spočívajúci v ohriatí nižších vrstiev atmosféry v dôsledku toho, že atmosféra cez deň prepúšťa krátkovlnné slnečné žiarenie k zemskému povrchu a v noci pomerne efektívne pohlcuje dlhovlnné žiarenie Zeme a otepľuje sa. Podobný úkaz možno pozorovať v skleníkoch, odtiaľ pochádza názov.

Skleníkový efekt sa vyskytuje prirodzene na Zemi už od jej vzniku. Bez výskytu skleníkových plynov by priemerná teplota pri povrchu Zeme (určovaná len radiačnou bilanciou) bola $-18\text{ }^{\circ}\text{C}$ a nie $14\text{ }^{\circ}\text{C}$ koľko je globálny priemer dnes. Skleníkový efekt je teda nevyhnutným predpokladom života na Zemi.

Antropogénny skleníkový efekt je označenie pre príspevok ľudskej činnosti k skleníkovému efektu. Je spôsobený spaľovaním fosílnych palív, výrubom lesov a globálnymi zmenami krajiny. Antropogénny skleníkový efekt prispieva ku globálnemu otepľovaniu. Napriek tomu, že väčšina vedcov považuje vplyv ľudského konania na klímu za dokázaný, predmetom sporu je miera tohto vplyvu.

STÚPAJÚCA KONCENTRÁCIA SKLENÍKOVÝCH PLYNOV V ATMOSFÉRE

Vodné pary (H_2O) spôsobujú asi 60 % prirodzeného zemského skleníkového efektu. Ostatné plyny ovplyvňujúce tento efekt sú oxid uhličitý (CO_2) (okolo 26 %), metán (CH_4), oxid dusný (N_2O) a ozón (O_3) (asi 8 %). Spoločným názvom im hovoríme skleníkové plyny.

Už koncom 19. storočia vypočítal švédsky bádateľ Swante Arrhenius, ktorý za svoje chemické objavy získal v roku 1903 Nobelovu cenu, že keby sa koncentrácia oxidu uhličitého v atmosfére zdvojnásobila, jej teplota by sa mohla zdvihnúť až o $5\text{ }^{\circ}\text{C}$ a odvodil súvislosť medzi jeho poklesmi a výskytom dôb ľadových.[5] Podľa poslednej hodnotiacej správy Medzivládneho panelu pre zmenu klímy „väčšina pozorovaného nárastu priemernej globálnej

teploty od polovice 20. storočia je veľmi pravdepodobne spôsobená nárastom koncentrácie antropogénnych skleníkových plynov.“

V priebehu posledných 650 000 rokov sa koncentrácia oxidu uhličitého pohybovala od 180 ppm do 270 ppm. V roku 1960 dosiahla cca 313 ppm a v polovici roku 2012 asi 394 ppm.

POPULAČNÝ RAST

Ak nebudú už v súčasnosti účinené príslušné opatrenia, miliardy ľudí vo svete budú vystavené smädu, hladu, špine, strádaniu.

Predstavme si o dve miliardy ľudí viac na tejto planéte do nasledujúcich 40 rokov. Všetci budú potrebovať potravu, vodu a domov a to navyše za klimatických podmienok, ktoré budú prístup k týmto základným ľudským potrebám ešte sťažovať.

Ak nebudú účinené príslušné opatrenia už v súčasnosti, miliardy ľudí vo svete budú vystavené smädu, hladu, špine a utrpeniu v dôsledku sucha, nedostatku potravín, nečistoty, migrácie a taktiež následkom vyčerpania prírodných zdrojov, aj keď sa pracovné kapacity budú snažiť uspokojiť dopyt.

POPULAČNÝ RAST

Predpokladaný rast dopytu je premenlivý. Živiť viac obyvateľov a zmeniť druhy potravín bude predovšetkým znamenať:

- zdvojnásobenie poľnohospodárskej produkcie do štyroch desaťročí;
- spotreba pitnej vody si bude do roku 2030 vyžadovať vzrast objemu o 30 %,
- do roku 2050, o tri miliardy ľudí viac si bude hľadať obydlie v mestských aglomeráciách.

K tomu je potrebné pripočítať spotrebu energie v rámci podpory ekonomického rozvoja v post-priemyslových, priemyslových a nových priemyslových štátoch, s dvojnásobnými požiadavkami v roku 2050, čo je závažným problémom všetkých vlád a spoločností celého sveta.

POPULAČNÝ RAST

Predpokladá sa, že počet obyvateľov vo svete dosiahne v nastávajúcich štyroch desaťročiach približne 9 miliárd (súčasný počet činí 6,9 miliárd) a v roku 2075 približne 9,5 miliárd. Tieto údaje však neprehrádzajú dôležité regionálne demografické tendencie, ktoré do nastávajúcich desaťročí ohlasujú zrod troch kategórií, do ktorých sa povahy väčšiny štátov začlenia.

- 1) ***Vyspelé post-priemyslové ekonomiky budú do veľkej miery charakterizované stabilným alebo klesajúcim počtom obyvateľstva.*** Napríklad, do roku 2100 počet obyvateľov členských štátov Európskej únie klesne o 20 %. Súvisiaci pokles počtu mladých ľudí bude mať rozsiahle dôsledky v oblasti sociálnej starostlivosti, zdravotníctva a štruktúry pracovných síl. Taktiež občianske konflikty a klimatické zmeny budú mať dopad na tieto ekonomiky z dôvodu narušenia dodávateľských štruktúr poľnohospodárskej výroby a spotrebného tovaru.
- 2) Ekonomiky v záverečnej etape rozvoja, charakterizované vysokou úrovňou industrializácie, budú pri vzostupe ich životnej úrovne pociťovať spomalenie populačného rastu.. Napríklad v Ázii, kde žije polovina svetovej populácie, sa predpokladá, že počet obyvateľstva stúpne iba o 25 % a v roku 2065 dosiahne vrcholu pred následným poklesom rovnakým spôsobom ako v post-priemyslových krajinách. Pokračujúci, aj keď neveliký rast populácie tohto kontinentu v ďalších päťdesiatich rokoch, spojený s vysokým vzostupom osobných príjmov a životnej úrovne, bude mať zrejme za následok geopolitické napätie medzi jednotlivými štátmi čo sa týka prírodných zdrojov, ako sú napríklad spoločné vodné rezervy alebo priemyslové suroviny.

- 3) Nové rozvinuté ekonomiky a ešte nerozvinuté ekonomiky na prahu industrializácie tvoria tretiu skupinu. Zrýchlený rast populácie majúci najväčší podiel na jej globálnom raste do roku 2075 je hlavnou charakteristikou týchto štátov. Afrika je v tomto zmysle hlavnou oblasťou počítajúcou mnoho štátov, ktoré zdvojnásobia až strojnásobia počet svojich obyvateľov do roku 2050. Táto situácia bude mať za následok veľký tlak na rast domácej výroby potravín a na vodné a energetické zdroje. V spojení so sociálnym a politickým napätím z dôvodu nekontrolovanej urbanizácie a kritickej expanzie chudobných štvrtí môžu nastať vnútorné i cezhraničné konflikty destabilizujúce medzinárodný obchod a podnecujúce migráciu z konfliktných oblastí do stabilnejších regiónov, napríklad do Európy.

Geopolitické napätie medzi štátmi týchto troch kategórií môže zrejme vzniknúť kvôli prístupu k fosílnym palivám (uhlie, ropa, plyn) a energetickým zdrojom s nízkym obsahom uhlíku. Prístup k dostatočným zdrojom energie podporuje industrializáciu, ekonomický rozmach a post-priemyslovú spoločnosť.

NEDOSTATOK VODY

Do roku 2025 bude mať polovica populácie nedostatok vody. Fotky zo sveta sú toho dôkazom. Svetová zdravotnícka organizácia predpokladá, že do roku 2025 bude polovica populácie trpieť nedostatkom vody. A napriek niekoľkoročným varovným signálom sa stále správame, akoby k tejto udalosti dôjsť nemalo.

#1 Bangladéš je jednou z najhustejšie obývaných krajín. Populácia 160 miliónov ľudí žije na približne 148 000 kilometroch štvorcových. Z týchto 160 miliónov ľudí, 4 milióny nemajú prístup k bezpečnej pitnej vode a ďalších 85 miliónov žije bez kanalizácie a základnej hygieny.

#2 Bombaj čelil nedostatku vody, a tak niektoré zásoby rozdelili do okolia svätostánkov. Tieto fontánky čerpajú vodu z miestnych jazier a od roku 2017 z nich minuli už 2 milióny litrov.

#3 V Tadžikistane sa členovia sedliackych rodín vyberajú niekedy aj na hodinové túry, aby našli čistú vodu.

#4 Na verejnej fontánke v Iráne je zachytený Hazrat Abbas pijúci vodu z rieky Eufrat. Predpokladá sa, že v Iráne je až 97% miest, ktoré nejakým spôsobom postihuje sucho.

#5 Problémy s vodou má aj centrálna Ázia. V Kirgizsku je problém nájsť bezpečnú pitnú vodu z dôvodu vyschnutých riek.

#6 Zvyšovanie hladiny morí bude spôsobovať búrky a zaplavovanie niektorých ostrovov. Toto zaplavovanie však znečisťuje aj pitnú vodu, ktorá sa stáva pre ľudí nepoužiteľnou.

#7 V roku 2013 bola oblasť Dháka v Bangladéši označená za jedno z najznečistenejších miest na svete. Do rieky denne vypustia okolo 22 000 kubíkov toxického vody, ktorá po vypití môže spôsobiť respiračné problémy.

#8 Oblasť Bulunul v Tadžikistane je jedným z najmenej objavených a najizolovanejších miest na svete. Väčšina obyvateľov tu nemá prístup k zdravej pitnej vode. Studne a rieky, na ktoré sa spoliehajú, sú väčšinou znečistené kvôli poľnohospodárstvu a ľudskej aktivite.

#9 Napriek tomu, že Mongolsko má dosť prírodných zdrojov, stovky riek a jazier začínajú vysychať v dôsledku zvyšujúcich sa teplôt.

TERORIZMUS

Globálny terorizmus je lacný, nevyžaduje mnoho ľudských zdrojov, priťahuje pozornosť celého sveta a slabým poskytuje možnosť vystrašiť silných. Je možné ho poraziť? V tomto príspevku sa Björn Lomborg zaoberá niektorými problémami súvisiacimi s nákladmi na boj s terorizmom a ponúka možné riešenia.

Materiálne náklady sebevražedného bombového atentátnika sú približne iba 150 US\$. Táto skromná investícia má za následok v priemere 12 mŕtvych a rozšíri strach medzi cieľným obyvateľstvom.

Moderný svet odpovedá na hrozbu fundamentálneho islamského terorizmu budovaním stále väčších a stále dokonalejších opevnení okolo hlavných cieľov. Vstupy na letiská a veľvyslanectvá sú stále namáhavejšie, mimoriadne dôležité budovy sú chránené pred potenciálnymi atentátnikmi.

Od roku 2001 bolo vo svete vydaných približne 70 miliárd US\$ na zvýšené domáce bezpečnostné opatrenia. Tieto opatrenia znížili počet teroristických útokov približne o 34 percent. Napriek tomu si každý rok terorizmus pripísal priemerne o 67 obetí na životoch navyše.

TERORIZMUS

Nedávno uskutočnený výskum, v rámci programu Kodanský konsenzus, dospel k záveru, že analyzované štáty vydávajú nadbytok prostriedkov na bezpečnostné opatrenia, ktoré zvyšujú nebezpečenstvo útokov, miesto toho aby ich redukovali.

Vedecký pracovník Todd Sander poukazuje na fakt, že teroristi jednajú s chladnokrvnou predvídavosťou. Zvýšená ochrana jedného určitého objektu môže teroristov iba inšpirovať k vyhľadávaniu iného cieľu.

Inštalácia detektorov kovu na medzinárodných letiskách v roku 1973 viedla k okamžitému a dlhodobému poklesu v počte unesených lietadiel. V tom istom čase sa však objavil veľmi závažný vzrast prepadnutí a únosov so zajatím osôb ako rukojemníkov a iných incidentov, ktoré vyústili vo vyšší počet zavraždených obetí. Inštalácia detektorov kovu mala nepriamy vplyv na viacero tragických krvi preliatí.

Protiteroristické opatrenia musia, v záujme skutočnej efektívnosti, buď dôkladne narušiť všetky spôsoby útokov alebo radikálne zredukovať prostriedky teroristov. Väčšina súčasných protiteroristických programov túto stratégiu ignoruje.

Intenzívne sťažovanie útokov na potenciálne ciele podnecuje teroristov k hľadaniu iných terčov. Teroristi môžu sledovať zmeny týchto potenciálnych cieľov prevádzané vládami orgánmi a prispôbiť svoje akcie. Tento postup sa týka i tragického 11. septembra 2001, kedy letiská Logan, Newark a Dulles boli nedostatočne chránené.

TERORIZMUS

Posilnenie bezpečnostných opatrení v celom svete o 25 percent by si vyžiadalo ďalšie náklady, a síce v celkovej výške 75 miliárd US\$ v priebehu piatich rokov. Za mimoriadne nereálnej situácie, kedy by teroristické útoky klesli o 25 percent, svet by ušetril približne 21 miliárd US\$ (viď kalkuláciu na str. 50 Správy Kodanského konsenzu o medzinárodnom terorizme). Aj za týchto okolností by každý ďalší investovaný dolár na obranné opatrenia dosiahol maximálne 30 centov pozitívneho dopadu. Aj pri tých najväčkomyselných predpokladoch sa tento prístup javí ako veľmi slabá investícia.

Väčšina štátov pokračuje v obrovských investíciách do boja s terorizmom z politických dôvodov a z averzie voči extrémnemu nebezpečenstvu, aj keď tieto príliš vysoké náklady majú príliš nízku rentabilitu. Ľudia reagujú na potenciálne katastrofické udalosti, u ktorých je veľmi malá pravdepodobnosť, že nastanú, namiesto prípravy na omnoho istejšie udalosti s malými stratami. Okrem toho, cieľené štáty sa predhávajú v bezpečnostných opatreniach za účelom odklonenia teroristického útoku na cudzie územie. Podobné zápolenie nebude mať v konečnej fáze žiadneho víťaza.

Teroristi požívajú strategických výhod oproti štátom, ktoré napadajú. Môžu sa ukrývať medzi miestnym obyvateľstvom a sú ťažko identifikovateľní a liberálne demokracie predstavujú bohatú radu cieľov. Teroristi nie sú vo svojich útokoch ničím viazaní, národné vlády sú

povinné zachovávať zákonnosť. Zrejme najzásadnejší rozdiel medzi oboma subjektmi je však v schopnosti spolupracovať medzi teroristami - a nechcote spolupracovať medzi cieľenými štátmi.

TERORIZMUS

Už od konca šesťdesiatych rokov nadnárodné teroristické skupiny spolupracovali v rámci voľných štruktúr v oblasti výcviku, spravodajskej činnosti, zabezpečovania bezpečných úkrytov, finančnej pomoci, logistiky, zabezpečovania výzbroje a dokonca i na úseku výmeny ľudských zdrojov. Združovali hlavné bojové prostriedky, aby rozšírili svoju skromnú zásobu zbraní.

Na rozdiel od tohto systému, cieľené štáty kladú veľký dôraz na vlastnú autonómiu pred bezpečnostnými opatreniami. Občas sa nemôžu dohodnúť ani medzi sebou. Napríklad o tom, kto je nepriateľ - ešte donedávna Európska únia nevnímala Hamas ako teroristickú skupinu. Aj napriek rozdielnym programom, podporovateľom a cieľom, mnohé teroristické skupiny majú dvoch rovnakých nepriateľov: Izrael a USA.

Približne 40 percent medzinárodných teroristických útokov je namierených proti záujmom USA a niektorí politickí pozorovatelia sa snažia dokázať, že táto jediná svetová super-veľmoc by mala urobiť viac pre svoj pozitívny image a negovať teroristickú propagandu.

Toho je možné dosiahnuť čiastočne znovu pridelením alebo zvýšením zahraničnej pomoci. V súčasnej dobe USA vydávajú iba 0.17 percent hrubého domáceho produktu na oficiálnu rozvojovú pomoc – druhý najmenší podiel členských štátov OECD. Pomoc je často orientovaná na krajiny, ktoré podporujú ich zahraničnú politiku.

Snahy o rozšírenie humanitárnej pomoci, bez podriadení sa určitým podmienkam, by umožnilo USA podieľať sa na odstraňovaní hladu, nemoci a biedy vo svete a súčasne sa pritom podieľať na znižovaní nebezpečenstva terorizmu.

ĎALŠIE PROBLÉMY

- Medzera v životnej úrovni medzi bohatými a chudobnými vyzerá byť viac extrémna a viac rozdeľujúca.
- Hrozba nových chorôb a znovu objavovanie sa chorôb a imúnnych mikroorganizmov narastá
- Schopnosť rozhodovania vyzerá byť menšia, tak ako problémy sa stávajú viac globálnymi a komplexnými v podmienkach narastania neistoty a rizika.
- Rast populácie a jednotlivé ekonomiky sa nepriaznivo ovplyvňujú s kvalitou životného prostredia a prírodnými zdrojmi.
- Postavenie žien sa mení.
- Krutosť náboženských, etnických a rasových konfliktov narastá.
- Informačné technológie zahrňujú ako prísl'uby tak aj hrozby.
- Organizované kriminálne skupiny sa stávajú sofistikovanými globálnymi podnikmi.
- Ekonomický rast prináša ako prísl'uby tak aj hroživé následky.
- Jadrové elektrárne vo svete zastarávajú.
- Pandémia HIV sa rozširuje.
- Zmysel práce, nezamestnanosť a voľný čas sa menia.

Téma 5 HLAVNÍ AKTÉRI MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV BEZPEČNOSTI NA ZAČIATKU 21. STOROČIA

• 1. ÚVOD

- Dve skupiny najvýznamnejších aktérov medzinárodných vzťahov bezpečnosti v období globalizácie – štátne subjekty, medzinárodné organizácie
- Neriešime žiaden európsky štát osobitne, ale sústredíme sa na EÚ ako na celok

ETAPY GLOBALIZÁCIE V MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOCH

- Názory na globalizáciu nie sú ani zďaleka jednotné
- Dve základné otázky: Kedy vlastne globalizácia začala a akým vývojom prešla?
- Zároveň sa diskutuje ako by mala byť globalizácia definovaná
 - Prvá globalizácia
 - Druhá globalizácia
 - Tretia globalizácia
 - Štvrtá globalizácia

PROTIKLADNÉ A SYNTETICKÉ POŇATIE SÚČASNEJ GLOBALIZÁCIE

- *Fukuyamové poňatie globalizácie ako konca dejín*
- *Huntingtonové poňatie globalizácie ako stretu civilizácií*
- *Hoffmannová syntetická koncepcia stretu globalizácií*

• 2. ZÁKLADNÁ CHARAKTERISTIKA GLOBALIZÁCIE

ZÁKLADNÁ CHARAKTERISTIKA SÚČASNEJ GLOBALIZÁCIE

- Koniec studenej vojny ako začiatok súčasnej etapy globalizácie
- Rozpad ZSSR
- Zánik Varšavskej zmluvy

GLOBALIZÁCIA AKO ĎALŠIE OSLABENIE BARIÉR

- Ekonomická otvorenosť
- Politická prehľadnosť
- Globálna kultúra
- Nárast zraniteľnosti

ODRAZ GLOBALIZÁCIE V TEÓRII MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

- Globalizácia nepredstavuje zásadnú zmenu medzinárodných vzťahov, ale najmä vytvorila nový rámec pre jej ďalší rozvoj
- Realisti
- Neoliberálni inštitucionalisti
- Konštruktivisti

ZÁKLADNÉ VÝZVY GLOBALIZÁCIE

- Z pohľadu medzinárodných vzťahov bezpečnosti priniesla globalizácia tieto zásadné zmeny:
 - Posun k spoločnej bezpečnosti
 - Bezpečnostné riziká nevojenského charakteru vystupujú do popredia

- Nárast významu soft power
- Nárast závažnosti asymetrických bezpečnostných rizík
- Posun k inkluzívnej bezpečnosti
- Nebezpečenstvo tzv. dvojitej globalizácie

PARAMETRE SILY V DOBE GLOBALIZÁCIE

- Nerastné bohatstvo
- Faktor K
- HDP
- Demografia
- Význam kozmického priestoru

Téma 5 – poznámky

Etapy globalizácia

Prvá etapa globalizácie: letectvo , telegraf, atd...

Druhá etapa globalizácie: Posledné mesiace 2. sv. vojny – založenie OSN a iné nové organizácie, medzinárodné právo – Hans Kelsen

Tretia etapa globalizácie: začiatok 70 rokov, ropný šok, menová kríza.... hľadanie globálnym riešení, interdependencia – vzájomná prepojenosť, závislosť, formát G7 – prvá inštitúcia vodcovstva, svet rozdelený do blokov

Štvrtá etapa globalizácie: vysoký rast HDP v krajinách, kapitalizmus a liberalizmus

Fukuyamové poňatie:

dielo Koniec dejín

v dohľadnej budúcnosti bude svet rozdelený na 2 časti, časť podhistorickú a tú zamrznutú v dejinách – tá ktorá uviazla je rozdelená radom konfliktov (náboženské, národnostné, ideologické). V pod historických krajinách nikto neuvažuje o boji na dosiahnutie územia alebo pomsty.

-uznáva závažnosť dvoch tendencií vo vývoji sv. politiky:

- posun americkej bezp. stratégie k aktívnemu boju proti terorizmu
- narastajúci rozdiel medzi dvomi prístupmi k súčasnému svetu (amerika- presadiť silu, EU- dialóg, hľadanie konsenzu)

Huntingtonové poňatie:

- hovorí o globalizácii ako o civilizáciách (Stret civilizácií)

-hl. nástroje- ekonomické sankcie, vojenské akcie proti vytipovaným hrozbám- štátom

-USA si môžu vybrať medzi 2 variantmi – **kozmpolitný** – spojené štáty aby ovplyvňovali svet a aby pôsobila spätná väzba, **imperiálny** – pretvárať svet podľa svojich predstáv, presadiť vlastné hodnoty a záujmy

Hoffman- syntetická koncepcia globalizácie – hovorí o metóde víťaznej globalizácie

-dodáva a varuje že tento proces je medzi štátmi

– analýzy troch rozmerov globalizácie (ekonomická globalizácie- nepomer medzi porazenými a víťazmi, kultúra- medzi uniformizáciou resp. amerikanizáciou a uchovávaním rozmanitosti) **exkluzívny charakter glob.-** vela krajín zostalo mimo, nárast násilia a terorizmu (ter. chápe ako prejav ekonomickej glob., ako nepomer...)

Hoffman varuje, že glob. obohacuje a mnohé štáty vykoreňuje a tí môžu hľadať pomstu a možnosti v obnovní sebaúcty . terorizmus.

Západný svet bude musieť kľučkovať medzi úskaliami – zásahy vo svete alebo nečinnosti . Ideálne s im vyhýbať a presadzovať uvážlivú politiku.

Charakteristika globalizácie:

ekonomická otvorenosť -pohyb tovaru, služby a ľudí

prepája, búra hranice, nový rámec pre medzinárodné vzťahy

Odraz globalizácie:

nové prostredie , kde sa štáty pokúšajú presadzovať svoje záujmy a zaistiť svoju bezpečnosť

Realisti-aj v dobe globalizácie sa štáty spoliehajú naďalej sami na seba

- hegemonizmus, stret záujmov, nárast zraniteľnosti, konflikty

Neoliberálni inštitucionalisti- zaoberajú sa procesom glob. a jeho jedinečnosťou, kladajú význam medzinárodným inštitúciám, štáty sa budú odkláňať od krátkodobých výziev a zamerajú sa skôr na strategické a teda vzdialené spolupráce založené na konsenze

Konstruktivisti- budú slabnúť boje o moc, ale bude mať väčší význam boje o myšlienky a ich napĺňaní, význam globálnej kultúry – spoločné ciele, záujmy, ideály

Základné výzvy globalizácie

soft power- nestačí len voj. sila, musí byť doplnená ..

dvojité globalizácie – nerovnomerná globalizácia

Parametre sily: vojenská sila

ťažko merateľné atribúty – lojalita národa, podpora k vládnej politike, morálne aspekty,

sofistikované vojenské technológie

uspokojovanie obyvateľov

mozgy

Samuel Phillips Huntington

- narodil sa 18. apríla 1927 do vydavateľskej rodiny, študoval na univerzite Yale, kde ako 18 ročný získal vyznamenanie. V štúdiu pokračoval na univerzite v Chicagu a neskôr na Harvardskej univerzite, kde získal doktorát a začal učiť vo veku 23 rokov. Učil študentov až do svojho odchodu do dôchodku. Po niekoľkých rokoch zhoršujúceho sa zdravia Huntington zomrel 24. decembra 2008 vo veku 81 rokov.

Prvou významnou knihou bol *Vojak a štát: Teória a politika civilno-vojenských vzťahov* – dnes najvplyvnejšia kniha o amerických civilno-vojenských vzťahoch. Podieľal sa na vytvorení *Krízy demokracie: o správnej demokracii*.

Najznámejším sa stal novinový článok „*Stred civilizácií?*“ z ktorého sa neskôr stala kniha. (1996) *Stret civilizácií*- V knihe opisuje teóriu stretu civilizácií. Svet rozdelil na civilizačné celky: západná civilizácia, ortodoxná (pravoslávna), islamská, hinduistická, čínska, budhistická, japonská, africká a latinsko-americká (čiastočne je súčasťou západnej civilizácie). Táto teória tvrdí, že v budúcnosti budú svetové konflikty predovšetkým prebiehať medzi kultúrnymi celkami (napr. Medzi západnou kultúrou a islamskou civilizáciou), nie medzi jednotlivými krajinami v rámci jednotlivých celkov, ako tomu bolo v minulosti (napr. V období prvej a druhej svetovej vojny). Je považovaná za neokonzervatívnu a za protipól k nej býva zvyčajne stavaná Fukuyamova teória konca dejín. Podľa autora sa svet po skončení tzv. Studenej vojny ešte výraznejšie rozštiepil na jednotlivé civilizačné okruhy. Národy týchto okruhov vyznávajú podobné spoločenské, morálne, náboženské a iné hodnoty, ktoré sú zvyčajne trvácnejšie ako aktuálna politická situácia (príkladom môže byť Varšavská zmluva, ktorá v sebe spájala časti najrôznejších civilizačných celkov). Každý z týchto celkov je vedený centrálnym štátom, ktorý nad ňou do istej miery môže držať "ochrannú ruku". Centrálny štát je najdôležitejším v danej civilizácii a má najväčšiu moc (ekonomickú, vlastní atómové zbrane, atď.). - západnej civilizácie napr. Spojené štáty americké, pravoslávne – Rusko. Ďalej sú štáty, ktoré sú civilizáciami samými o sebe (japonská a čiastočne čínska). Treťou skupinou sú civilizácie, ktoré ústredný štát nemajú, a preto sú najnestabilnejšie. Ide napríklad o civilizáciu islamskú (niekoľko adeptov na titul ústredného štátu). Vojny- Podľa tejto teórie môžu vzniknúť veľké konflikty práve na civilizačných zlomoch, Ako príklad je uvedená vojna v Juhoslávii, kde proti sebe bojovali až tri civilizačné celky. (Katolícki Chorváti predstavovali západnú civilizáciu, pravoslávni Srbi civilizáciu ortodoxnú a moslimskí Albánci islamskú civilizáciu). Zaujímavé porovnanie prináša Huntington v prípade rozdelenia Česko-Slovenska a Ukrajiny. Keďže Česko aj Slovensko patria k jedinému civilizačnému celku, tak náš „rozvod“ bol pokojný a bez krvi. V prípade Ukrajiny Huntington už v roku 1996 predpokladá jej rozpad na dva štáty, keďže Ukrajina leží na civilizačnom zlome medzi ortodoxnou a západnou civilizáciou. Súčasnosť- koncom 20. storočia odsudzovaná, tak po udalostiach z 11. septembra 2001 jej popularita a hodnovernosť vzrástla. Samuel Huntington predpokladal aj nárast terorizmu, ktorý bude sprevádzať populačný rast islamskej civilizácie (v dôsledku chýbajúceho ústredného štátu). Na druhú stranu je množstvo predpovedí, ktoré sa nenaplnili. Ako príklad môžem uviesť zjednotenie Kórejského poloostrova, ktorý Huntington považoval za otázku času.

Francis Fukuyama

Globalizácia

- × proces narastania medzinárodného prepojenia
- × zahraničné automobilky – integrované v rámci národného hospodárstva – nadnárodné korporácie
- × hospodárske záujmy nie je možné realizovať mimo globalizácie
- × spájanie riadenia národného hospodárstva s aktivitami svetových organizácií sa stalo nevyhnutnosťou
- × Severoatlantická aliancia NATO – zaručiť slobodu a bezpečnosť svojim členom
- × bezpečnostné záujmy nie je možné realizovať mimo tohto procesu
- × pole výsostnej pôsobnosti národného štátu sa postupne znižuje
- × jeho schopnosť konať je spútaná čoraz tesnejšími hranicami a vonkajšími obmedzeniami
- × pokročilý kapitalizmus
- × stiera lokálne tradície a regionálne rozdiely a vytvára jednotnú svetovú kultúru
- × svet sa vplyvom globalizácie výrazne mení
- × myšlienka globalizácie je všeobecne známa
- × Sú tieto zmeny hrozbou?
- × Ťažíme a mali by sme ich vnímať predovšetkým ako príležitosť?
- × globalizáciu nemožno odvrátiť
- × otvára veľké perspektívy a príležitosti
- × predstavuje aj nové riziká a hrozby

Vplyv globalizácie

- × zásadné zmeny
- × posun k spoločnej bezpečnosti
- × posun k inkluzívnej bezpečnosti – zvyšovať bezpečnosť jednotlivých štátov za predpokladu, že tie sa nebudú distancovať od spoločných cieľov
- × bezpečnostné riziká nevojenského charakteru
- × nárast asymetrických bezpečnostných hrozieb
- × nebezpečenstvo vzniku dvojitej globalizácie – rozdelenie sveta na dva bloky

Francis Fukuyama

- × americký profesor, filozof, ekonóm a spisovateľ
- × o otázkach rozvoja a medzinárodnej politiky
- × autor knihy Koniec dejín a posledný človek
- × predstrel myšlienku, že ľudstvo sa ocitlo na konci svojich dejín
- × neexistujú životaschopné alternatívy voči trhovej ekonomike a liberálnej demokracii
- × Autor sa pýta, či majú dejiny koniec?
- × A ak áno, kde sa nachádzame teraz?
- × Rozšíri sa model liberálnej demokracie postupne do celého sveta?
- × pri poslednej otázke sa zamýšľal nad procesom globalizácie

Koniec dejín a posledný človek

- × liberálna demokracia – konečný bod – koniec našich dejín
- × neexistuje taký ideologický hodnotový systém, ktorý by bol pre liberálnu demokraciu rovným súperom
- × rast počtu demokratických štátov = liberálna demokracia
- × táto téza si však nenárokuje absolútnu platnosť
- × tvrdí, že kým všetky ľudské spoločnosti dospejú k tejto forme spoluzitia, nebude to mať hladký a ani bezproblémový priebeh

Francis Fukuyama a globalizácia

- × proces globalizácie by mal byť ukončený prostredníctvom liberálnej demokracie aj napriek tomu že cesta k cieľu nebude jednoduchá
- × uvedomuje si nástrahy celého procesu globalizácie
- × je si vedomí bezpečnostných rizík
- × vie, že stále existujú jednotlivci i národy, ktoré liberálnu demokraciu vnímajú ako zlo
- × zastáva názor, že v dejinnej evolúcii obstála len liberálna demokracia
- × liberálna demokracia spoločne s kapitalizmom vytvorila bezkonkurenčný mechanizmus
- × tvrdí, že sa jej napokon všetci poddajú
- × hovorí o globalizácii ako príležitosti × prináša veľkú perspektívu

Téma 8

USA ako aktér svetovej politiky

Bezpečnostná stratégia USA v boji proti terorizmu.

Záujmy USA v bezpečnostnej stratégii z roku 2002:

- Advance effective democracies as the long-term antidote to the ideology of terrorism;
- Prevent attacks by terrorist networks;
- Deny weapons of mass destruction to rogue states and terrorist allies who seek to use them;
- Deny terrorists the support and sanctuary of rogue states;
- Deny terrorists control of any nation they would use as a base and launching pad for terror; and
- Lay the foundations and build the institutions and structures we need to carry the fight forward against terror and help ensure our ultimate success.

Vízia stratégie v boji proti terorizmu:

Vo všeobecnosti ide o prelomový dokument a dôvody je možné rozdeliť do okruhov:

1. Bol položený rozhodujúci dôraz na prehemciu (nový prístup USA k riešeniu bezpečnostných rizík) uplatňovaná v 2 situáciách - odstrašovanie

Cieľom majú byť darebácke štáty, ktoré odmietajú odstrašovanie.

Bezpečnostné riziká spojené s prípadným použitím ZHN.

2. Nesporne sa kladie menší význam multilaterálnym prístupom pri dosahovaní amerických cieľov v oblasti bezpečnosti. (výsledky rokovaní sa vnímali spoločne, a teraz USA tomu nedáva taký význam ako dovtedy, sami si stanovujú ciele a spoliehajú sa na seba)

3. Jeden z cieľov USA je, že si chcú udržať vojenskú prevahu v rámci celého sveta na neobmedzene dlhý čas.

Robert Litwak

Prehemtívne vs preventívne akcie:

O preventívnom zásahu v rámci boja možno hovoriť v prípade Izraelského útoku na Iracký jadrový reaktor – tento cieľ nepredstavoval pre Izrael bezprostredné nebezpečenstvo ale vtedajší premiér nariadil úder obave že v prípade nečinnosti by Irak mohol svoj civilný jadrový program zneužiť k výrobe jadrových zbraní, čo by bolo životné nebezpečenstvo pre Izrael.

Na proti tomu, o prehemtívnych úderoch možno hovoriť iba v prípade keď preukázateľne existuje nebezpečenstvo že nepriateľský štát už plánuje bezprostredný útok použitia ZHN - operácie Iracká sloboda možno očakávať že prehemtívne údery ktoré predstavujú vojenskú stránku stratégie budú mať podobu operácie so silným vojenským a aj psychologickým účinkom (effects based operations využíva sa technologicky náskok, prevaha v tejto oblasti ktorá sa prejavuje zničením nepriateľa rýchlo a hneď)

EBO operácie – zničujúce vzdušné údery a rýchly postup obrnených jednotiek pozemného vojska

- tam kde už nemožno uplatňovať odstrašovanie,
- ak ide o použitie ZHN so strany nepriateľa

Národná stratégia boja proti šíreniu ZHN 2002:

Základom je – National strategy to combat ofweapons - súhrnná odpoveď na nebezpečenstvo, ktoré USA považujú za najliehvejšie

-východiskovou tézou tejto stratégie je obava že existujú nebezpečné štáty/organizácie ktoré ZHN nechápu ako nástroj najkrajnejšieho riešenia ale ako nástroj ktorý by im slúžil k prevahe nad USA a nadviazal možnosť USA znemožniť aby v oblastiach svojich životných záujmov zasahovali so ZHN v prípade ich spojencom.

Proliferátorské štáty (USA) - štáty ktoré nezaujímajú nepriateľský postoj k USA a ani USA nechcú ohroziť. Zaradujú tam Izrael, Indiu a Pakistan.

Do druhej kategórie patria proliferátory nepriateľský považovaní za nebezpečných z pohľadu Ameriky proti ktorej je nutné zasiahnuť.

Národná bezpečnostná stratégia stanovuje, že boj proti nim bude stáť na 3 pilieroch:

- non-proliferation**(najmä diplomatické úsilie s cieľom odradiť dodávateľské štáty od spolupráce s proli. Štátmi),
- **aktívna protiproliferácia** (counter – proliferation)
- **odstránenie konfliktu za použitia ZHN**- zákaz šírenia ZHN, odstrašovanie, obrana a zmierňovanie následkov v prípade konfliktu s použitím ZHN), najviac diskutovanou časťou tejto roviny stratégie je rozhodnutie, že na použitie ZHN proti USA, proti ich ozbrojeným silám v zahraničí budú USA reagovať nasadením všetkých síl vrátane ZHN)

Global postrewiev – the war on terror:

Rekonfigurácia siete americkej vojenskej prítomnosti vo svete v rámci tejto stratégie, na jednej strane sa bude znižovať počet voj. Základní USA vo svete a na druhej sa bude zvyšovať schopnosť USA jednotiek v rámci nasadenia kdekoľvek na svete.

Priority bojovej prípravy ozbrojených síl USA:

Na začiatku storočia boli prioritou sa zamerali na zdokonaľovanie niektorých hlavných schopností ozbrojených síl.

Dôležitú úlohu zohrávajú vzdušné sily, narastanie bombardérov, bezpilotné lietadlá dôležitá úloha, pozemné vojsko sa bude pripravovať na rýchly postup s cieľom využiť ochromenie nepriateľských vojsk, zosilnenie dôrazu na výstavbu malých jednotiek schopných rýchleho nasadenia kdekoľvek a kedykoľvek, urýchlenie výstavby nových lietadlových lodí, modernizácia ponoriek.

Boj proti terorizmu pre USA nebude problém aby náležite odpovedali na finančné, technologické a iné aspekty aj na najnaliehavejšie výzvy v rámci hrozby terorizmu. Ako problém sa môže javiť nesúlad medzi schopnosťami USA byť opačne hrozbou proti medzinárodnému terorizmu a na druhej strane ochota podstúpiť riziko je nízka.

Vnútro-americká debata:

Aj keď bol vnímaný výsledok Iracká sloboda ako jednoznačný vojenský úspech pre USA (dolapenie Husajna), rozpútala sa rozsiahla debata a veľká kritika.

Kritika 2 základné prvky - stratégia boja proti terorizmu a spôsob rozhodovania o ich hlavných akciách(invázia do Iraku).

Debata bola tak rozsiahla, napríklad bývalí štátni tajomníci ministra zahraničných vecí došiel k záveru že Bushovo ponímanie boja proti terorizmu a najmä vojenské zvrhnutie Saddamovho režimu vyvolali v USA doktrinálnu a strategickú revolúciu. Pri jej hodnotení sa najväčšia pozornosť sústredila na niekoľko hlavných otázok:

1. Ideologizácia boja proti terorizmu sa odrazila najmä v závere, že 11.9.2001 bol prejavom nenávisťi proti hodnotám západnej civilizácie a z pohľadu USA ich hlavnému symbolu.

Niektorí autori:

Stenley Hoffman - vyhlásenie globálneho boja proti terorizmu v sebe nesie bezpečnostné riziko že nakoniec vo svete bude ešte viac rôzneho druhu teroristov, ktorí medzi sebou budú uzatvárať rôzne aliancie.

Z. Berzezinski - teologizácia hrozby terorizmu

2. Militarizácia vojenskej

Medzi základné výhrady medzi prezidenta Busha znie že sa pokúša zaviesť nové usporiadanie vzťahov medzinárodnej bezpečnosti, v rámci ktorej by sa prevaha americkej (vojenskej) mala stať zásadou na ktorej základe by bolo možné ovládať nebezpečný a neusporiadaný svet a dávať mu určitý poriadok. V dobe mobilizácie síl amerického národa sa ukázalo že nadmerný dôraz na vojenskú stránku môže v chvíľach národného ohrozenia alebo morálneho pobúrenia ľahko sa môže premeniť na vojenský intervencionizmus.

Voj. Intervencia do Iraku bola štátmi kritizovaná z dôvodov ako napríklad:

-operácia púštna búrka - Saddam nasadil ZHN v minulosti ale problém je v tom, že tieto previnenia boli dôvodom/zámienkou k vojne až 19 potom, ale vtedy neviedla ani k rozviazaniu diplomatických vzťahov. Preto dvaja páni (John Mearsheimer a Stephen Walt) položili otázku prečo tieto skutočnosti v 80. Rokoch nechali nečinným prezidenta Busha.

-existencia Irackých ZHN na začiatku 21.st. bola postavená nie na faktoch ale domnienkach a myšlienkových konštrukciách, keby ich Saddam mal, tak nie preto aby ich použil k útoku ale aby sa stal nenapadnuteľným.

-v samotnom USA zaznievajú výhrady v tom čase že politizácie boja proti terorizmu a najmä vojna v Iraku veľmi výrazne pomohla sieti Al-káida (Richard Clarke) hovoril, že touto vojnou USA urobili presne to čo Al-káida očakávala. Iracká sloboda im dala jedinečnú možnosť zvýšiť nábor do svojich radov. Ale USA sa sila ani neznížila ani nezvýšila v dôsledku tohto.

3. Prehemtívne stratégie

Jej podstatou je úder v predstihu ktorého účelom je zničiť jednotky nepriateľa ktorý chce napadnúť USA alebo ich spojencov kdekoľvek na svete. Ide o filozofiu Bushovej administratívy, oficiálne bola vyjadrená frázou čím väčšie je nebezpečenstvo tým väčšie je riziko nečinnosti. Motivácia je na psychologickú úroveň bola vysvetlená Bushom v prejave v roku 2002, "Nebudeme žiť v strachu".

Riziká a náklady v prípade nečinnosti sú nepriateľné vysoké. Nebezpečenstvo- hovoria o najväčšej hrozbe to sa považujú diktátorské režimy a úsilie krajín získať ZHN. Týmto štátom by dali možnosť vydierať USA a znemožnili by odstrašovanie, takýchto štátov od agresívneho správania.

Kritika bola zo srtany ministerky ZV USA ktorá vyjadrila obavu, že doktrína preventívnej vojny znamená nahradenie medzinárodného práva. V dôsledku toho väčšina sveta vnímala inváziu do Iraku nie ako využitie sily v rámci pravidiel ale ako zavedenie nového súboru pravidiel, ktoré si uplatnili a vytvorili USA.

Mnoho kritiky zaznelo aj z akademickej obce, napr. **Robert Jerwis** profesor MP na Kolumbijskej univerzite a kritizoval že základom doktríny preventívnej vojny je vojenská sila a s ňou spojené želanie zaistiť udržanie Americkej nadvlády. Upozorňuje na tri základné **úskalia doktríny**:

1. Týka sa problémov pri získavaní spoľahlivých informácií, ide o predikciu naliehavosti bezpečnostných rizík v budúcnosti. (niečo sa môže stať ale treba to vyhodnotiť)
2. Vyplýva z prvého tak, že sú nejaké tendencie alebo sklony k tomu aby sme preceňovali naliehavosť a vážnosť bezpečnostných rizík, ktoré zdôvodňujú práve prehemtívny úder.
3. Týka sa medzinárodnej podpory aj domácej čiastočne, ktorá je na takýto druh akcie nevyhnutná.

Robert J. upozorňoval že jej uplatňovanie prinesie rad nových bezpečnostných problémov, pretože jej základom je presvedčenie, že pokiaľ USA nebudú konať tvárou v tvár nebezpečenstva súčasného sveta dôrazne, tak ich bezpečnostná situácia sa bude ďalej zhoršovať.

4. Regime change policy

Rozhodujúci význam sa prikladá akciám vojenského charakteru, zamerané na zvrhnutie diktátorských režimov. Od tejto stratégie sa očakáva:

-dynamika pozitívneho dominového efektu - táto dynamika môže mať dve podoby:

1. Erózia, ide o pád ďalších diktátorských režimov
2. Správanie typu Kadafi, ktorý sa verejne zriekol ambícií vybudovania arzenálu ZHN a svoju zem otvoril pre medzinárodné inšpekcie. (napr. Dimitri Simes upozornil na nebezpečenstvo ktoré je ukryté v mylnej viere že demokracia je všeliek na všetky problémy súčasného sveta a že USA majú zodpovednosť za jej šírenie v celosvetovom meradle. Tvrdí že je to mylná predstava a že USA majú zodpovednosť za jej šírenie celosvetovo. Pripomína, že civilizácia ktorá bola doslovne prinesená na bodákokch nemala nikdy dlhé trvanie a vyjadril varovanie, pred možnými negatívnymi následkami "vojenského šírenia demokracie")

USA by mali zamerať svoju pozornosť na zmenu zámerov, rozumej vo význame cieľov ktoré sa zameriavajú na výrobu arzenálu ZHN. Niekedy stačí dosiahnuť väčšiu politickú otvorenosť. Bolo by vhodné aby takémuto štátu bola poskytnutá možnosť voľby.

Rozhodovanie o vojenských operáciách.

5. Režim rozhodovania vojenských oprácií

Najprv bolo víťazstvo v Iraku vnímané ako veľmi pozitívne, potom prešlo do asymetrickej vojny sprevádzanými teroristickými útokmi v iných krajinách čo spôsobilo veľký námet pre vnútroamerickú debatu.

Dôvody operácie Irackej slobody:

1. Smerovala k tomu ako bol odôvodňovaný dôvod útoku, ktorý bol závažnejší, bezpečnostná rada OSN prehlásila proliferáciu ZHN za hrozbu medzinárodného mieru, teda nielen Irak ale ktokoľvek iný komu by sa takéto podozrenie preukázalo by mal takýto zásah medzinárod.
2. Spojenie medzi Sadamovým režimom a ALkaida.
3. Syntéza dvoch predchádzajúcich, nutnosť zmeny režimu. Bush uviedol niekoľko argumentov:

-Sadam tyranizuje svoj národ ohrozuje susedov, vyvíja ZHN. Po zvrhnutí režimu Sadama obstál iba prvý z argumentov. Tretí neobstál vôbec. Zámerné precenenie pri vyhodnocovaní bezp. Rizík môže byť dvojsečnou zbraňou. Hovorilo sa o priepastnom rozdieli medzi kľúčovými materiálmi a analýzami od CIA aFisher vyhodnocuje že aj kongres išli do vojny na základe tvrdení o naliehavej hrozbe, informácie neboli vierohodné.

-spôsob rozhodovania- Bush chcel aby kongres rezolúciu Iraku prejednal a schválil čo najrýchlejšie ešte pred voľbami. Administratíva prezidenta využila pomer síl (vnútropolitických), republikánska strana bola za vojenský zásah a demokratická strana nedokázala vytvoriť koncept ktorý by presadil stratégiu proti tomu. Administratíva prezidenta bola veľmi dôrazná, a výsledkom je, 296 za a 133 proti. Kongres zlyhal v tom, že netrval na argumentoch ktoré by boli presvedčivé. Alternatívou proti regimechange policy – orientácia

na zmenu zámerov režimov, ktoré usilujú vybudovať arzenál ZHN, poskytnúť možnosť voľby (bezpečnostné záruky, diplomatický zásah).

6. Vzťah k európskym spojencom

Vzťah USA k Európskym spojencom v tom čase:

Jeden z názorov - Ronald Astmus – niekde medzi Bagdadom a Kábulom sa USA a Európa jeden druhému stratili. Bush nedokázal definovať svoje ciele a získať podporu spojencov, výsledkom tejto neschopnosti sa stala vzájomná roztržka ktorá nemá obdobu a doporučuje aby USA skoncovali s pohrdaním ad hoc koalícií a aby znova s Európanmi rokovali ako s partnermi a zároveň vyzval k vojensko- technologické rozdiely medzi USA a Európou a nie je nutné aby Európa kopírovala USA.

Clinton výstižne upozornil že USA môžu sami vyhrať konflikt ale nie sú schopné sami vybudovať mier. Vyzval k prehĺbovaniu spojenectva a budovaniu sveta kde bude menej teroristov.

Rozhodovanie o vojenskom zvrhnutí Sadama a ich následná kritika o ktorých otázkach sa bude v USA diskutovať v rámci dlhodobého boja proti najpalčivejším rizikám na počiatku 21. storočia. Uplatnenie politiky regime-change v Iraku potvrdili, že okrem dokonalého naplánovania vojenských operácií zohráva dôležitú úlohu politika, samotné víťazstvo nepostačuje, napr. Oslabenie dôvery činiteľov bezpečnostnej politiky.

Problémy v Iraku po ukončení, neznamena že táto stratégia by bola od základu spochybnená a nemala by byť uplatňovaná v budúcnosti. Skôr sú problémy v tom, že o takýchto akciách by sa nemalo rozhodovať v úzkom kruhu exekutívnych činiteľov USA, mala by prebiehať diskusia so štátmi ktoré by mali byť spojencami USA v boji proti teror. A ZHN. Na základe presvedčivých argumentov, že všetky nevojenské opatrenia boli využité a vojenský zásah je posledná možnosť a je neodvratiteľný.

Dôležitá je aj prítomnosť ozbrojených síl (medzinárodných síl) po ukončení boja.